

**TALOUELLISEEN TOIMINTAKYKYYN
VAIKUTTAVAT TEKIJÄT YLIVELKAANTUNEIDEN
KIRJOITUKSISSA**

Elena Saari
Maisterintutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Elena Saari	
Työn nimi Taloudelliseen toimintakykyyn vaikuttavat tekijät ylivelkaantuneiden kirjoituksissa	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn tyyppi Maisterintutkielma
Aika Kevät 2022	Sivumäärä 48
Ohjaaja Satu Ranta-Tyrkkö	
Tiivistelmä	
<p>Ylivelkaantuminen on kasvava sosiaalinen ongelma, jolla on merkittäviä negatiivisia seurauksia niin yksilöllisellä kuin yhteiskunnallisellakin tasolla. Sosiaalityön pro gradu -tutkimuksessani selvitin niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat ylivelkaantuneiden taloudelliseen toimintakykyyn. Tutkimus oli laadullinen tutkimus, jonka aineistona käytettiin verkossa kerättyjä ylivelkaantuneiden kirjoituksia (n=35). Tulokset analysoitiin sisällönanalyysillä.</p> <p>Tutkimukseni ydintulokseksi muodostui taloudelliseen toimintakykyyn vaikuttavien tekijöiden nelikenttä. Nelikentässä tekijät on jaoteltu sen mukaan, onko niillä toimintakykyä heikentävä vai vahvistava vaikutus ja ovatko ne yksilön sisäisiä henkilökohtaisia tekijöitä vai ulkoisia rakenteellisia tekijöitä. Keskeisin huomio tuloksista oli taloudellista toimintakykyä heikentävien ulkoisten tekijöiden merkittävä rooli: niitä löytyi aineistosta huomattavasti muita tekijöitä enemmän ja kirjoittajat kuvasivat niiden vaikutusta kaikkein suurimmaksi taloudellisen toimintakykynsä kannalta.</p> <p>Tutkimukseni tulokset osoittavat entistä vahvemmin sen, että taloussosiaalityöllä ja erityisesti rakenteellisella vaikuttamistyöllä on ensiarvoisen tärkeä rooli ylivelkaantuneiden taloudellisen toimintakyvyn tukemisessa. Erityisen tärkeää sosiaalityössä on huomioida taloudellisesti haavoittuvassa asemassa olevat ihmisryhmät, jotka eivät välttämättä pysty täyttämään yhteiskunnan asettamia odotuksia yksilön taloudelliselle toimintakyvylle.</p>	
Asiasanat Taloudellinen toimintakyky, ylivelkaantuminen, taloussosiaalityö	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	

KUVIOT

KUVIO 1	Maksuhäiriöisten ja maksuhäiriömerkintöjen määrien kehitys vuosina 2000–2020.....	8
KUVIO 2	Taloudellisen toimintakyvyn konseptuaalinen malli.....	21

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Esimerkki sisällönanalyysin vaiheista.....	27
TAULUKKO 2	Taloudelliseen toimintakykyyn vaikuttavien tekijöiden nelikenttä.....	32

SISÄLLYS

1	JOHDANTO JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	5
2	KESKEISET KÄSITTEET.....	7
	2.1 Ylivelkaantuminen	7
	2.2 Taloussosiaalityö.....	11
	2.3 Muita keskeisiä käsitteitä.....	13
3	TALOUELLINEN TOIMINTAKYKY.....	16
	3.1 Taloudellisen toimintakyvyn käsite.....	16
	3.2 Taloudellisen toimintakyvyn konseptuaalinen malli.....	19
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	24
	4.1 Aineiston kuvailu ja analyysi.....	24
	4.1.1 Tutkimusaineiston kuvailu.....	24
	4.1.2 Sisällönanalyysin toteutus.....	25
	4.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	28
	4.2.1 Tutkimuksen eettisyys.....	28
	4.2.2 Tutkimuksen luotettavuus.....	29
5	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	32
	5.1 Taloudellista toimintakykyä heikentävät sisäiset tekijät.....	33
	5.2 Taloudellista toimintakykyä vahvistavat sisäiset tekijät.....	34
	5.3 Taloudellista toimintakykyä heikentävät ulkoiset tekijät.....	36
	5.4 Taloudellista toimintakykyä vahvistavat ulkoiset tekijät.....	38
6	POHDINTA.....	40

LÄHTEET.....	44
LIITTEET.....	47
LIITE 1 Vastauslomake OSA 1.....	47
LIITE 2 Vastauslomake OSA 2.....	48

1 JOHDANTO JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

2020-luvun kompleksinen ja jatkuvasti muuttuva maailma vaatii kuluttajalta yhä laaja-alaisempaa tietotaitoa talouden ja raha-asioiden hallitsemiseen. Digitalisaation myötä yleistyneet erilaiset digitaaliset rahoituspalvelut ovat tuoneet mukanaan mahdollisuuksien lisäksi myös uudenlaisia taloudellisia riskejä. Lainan ottaminen ei ole koskaan aikaisemmin ollut yhtä helppoa. (Hallipelto 2021, 11.) Velan ottamisen helppouden ja sen mukanaan tuomien taloudellisten riskien seuraukset ovat nähtävissä valtioneuvoston selvityksessä viime vuosien ylivelkaantumiskehityksestä: selvityksen mukaan ylivelkaantuminen on lisääntynyt edellisen vuosikymmenen aikana kaikilla käytetyillä tilastomittareilla. Ylivelkaantumisella tarkoitetaan tilannetta, jossa henkilön tulotaso ei ole riittävä velkojen tai niiden lyhennysten maksamiseksi. Ylivelkaantuminen määritellään nykyään sosiaalisesti ongelmaksi, sillä sen negatiiviset vaikutukset ulottuvat yhä laajempiin väestöryhmiin. (Majamaa & Rantala 2020, 8, 88.)

Sosiaalityön professioon ja yhteiskunnalliseen tehtävään on perinteisesti kuulunut köyhyiden vastainen toiminta ja toimeentulovaikeuksista kärsivien ihmisten parissa työskentely. Viime aikoina on alettu puhua taloussosiaalityön orientaatiosta, jolla tarkoitetaan laajaa ja kokonaisvaltaista lähestymistapaa talouteen liittyviin asioihin sosiaalityön käytännöissä. Taloussosiaalityön yhtenä tavoitteena on pyrkiä vahvistamaan asiakkaan taloudellista toimintakykyä siten, että hän pystyisi paremmin tekemään taloudellisesti kestäviä valintoja. (Zechner ym. 2019, 8–45.)

Tutkimukseni keskittyy vahvasti taloussosiaalityön kontekstiin, sillä tutkimusaiheeni sijoittuu ylivelkaantumisen ja taloudellisen toimintakyvyn teemojen ympärille. Tässä tutkimuksessa tarkastelen sitä, millaisia taloudelliseen toimeenkykyyn vaikuttavia tekijöitä ylivelkaantuneiden kirjoituksista on paikannettavissa. Tutkimukseni on kvalitatiivinen tutkimus, jossa käytetty aineisto

koostuu 35 ylivelkaantuneen kirjoituksista. Metodologisesti tutkimuskysymystä lähestyn teoriaohjaavan sisällönanalyysin menetelmin.

Tutkimukseni viitekehyksenä toimii taloudellisen toimintakyvyn teoreettinen käsite. Taloudellinen toimintakyky tarkoittaa laajasti yksilön henkilökohtaisten ominaisuuksien ja yhteiskunnan järjestämien mahdollisuuksien muodostamaa kokonaisuutta. Käsite kattaa muun muassa yksilön taloudellisen tietotaidon, arjen taloudenhallinnan sekä kyvyn varautua tulevaisuuden muutoksiin ja seurata taloutta. Lisäksi taloudelliseen toimintakykyyn vaikuttavat keskeisessä roolissa olemassa olevat rakenteet ja instituutiot. (Zechner ym. 2019, 9.)

Tämän tutkimuksen päämääränä on laadulliselle tutkimusorientaatiolle tyypilliseen tapaan tehdä ymmärrettävämmäksi käsiteltävää ilmiötä. Haluan nostaa esiin niitä taloudelliseen toimintakykyyn vaikuttavia asioita, joita ylivelkaantuneet spontaanisti käsittelevät kirjoituksissaan. Tutkimusten tulosten avulla voidaan mahdollisesti tarjota ylivelkaantuneille entistä paremmin sellaisia tukimuotoja ja palveluita, joista he hyötyisivät parhaiten. Nämä tavoitteet paikantuvat vahvasti sosiaalityön tieteenalan peruseriaatteisiin, sillä sosiaalityön eetokseen sisältyy vahvasti vaikeassa elämäntilanteessa olevien ihmisten tukeminen hyvinvoinnin lisäämiseksi ja avun tarjoaminen ongelmien ratkaisemiseksi.

Tutkielmani rakenne etenee siten, että aluksi pohjustan aihetta luomalla katsauksen tutkimukseni keskeisiin käsitteisiin ja ilmiöihin, kuten ylivelkaantumiseen ja taloussosiaalityöhön. Samalla paikannan tutkimukseni kontekstin yhteiskunnan ja sosiaalityön kentällä. Sen jälkeen syvennän tarkasteluni taloudellisen toimintakyvyn teoreettiseen viitekehykseen. Neljännessä luvussa avaan tutkimuksen toteutuksen vaiheet yksityiskohtaisesti sekä pohdin tutkimukseni eettisyyttä ja luotettavuutta, minkä jälkeen esittelen tutkimukseni tulokset. Lopuksi teen yhteenvedon tutkimukseni sisällöstä sekä pohdin tulosten merkitystä.

2 KESKEISET KÄSITTEET

Tässä luvussa luon katsauksen tutkimukseni kannalta olennaisiin käsitteisiin ja ilmiöihin, jotta tutkimusaiheeni asettuisi kontekstiinsa helposti ymmärrettävällä tavalla. Avaan ylivelkaantumisen ilmiön taustalla vaikuttavia tekijöitä sekä ilmiön merkitystä yksilön elämänlaadulle. Sen jälkeen kuvailen taloussosiaalityön roolia ylivelkaantumisen ja taloudellisen toimintakyvyn kysymysten ratkaisemisessa. Lisäksi määrittelen lyhyesti kyseisiin teemoihin liittyviä termejä ja käsitteitä.

2.1 Ylivelkaantuminen

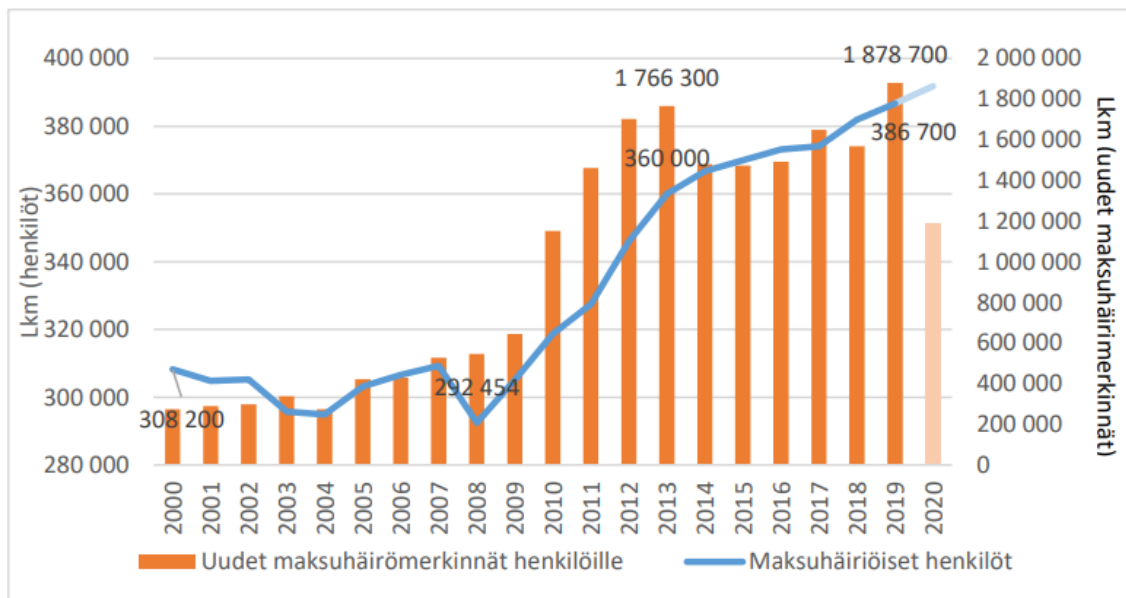
Ylivelkaantumisella tarkoitetaan tilannetta, jossa yksilöllä on liian suuri määrä velkaa maksukykyyn nähden. Tällaisessa tilanteessa yksilöllä ei pakollisten menojen jälkeen jää tarpeeksi rahaa velkojen maksuun eikä hänellä ole omaisuutta, jolla velat olisi mahdollista kuitata. (Blomgren ym. 2014, 245.) Ylivelkaantuminen on monimuotoinen ja laaja-alainen ilmiö, jota ei ole mahdollista mitata yksiselitteisesti. Sille ei ole olemassa mitään yksittäistä lukua tai raja-arvoa, vaan ylivelkaantuminen voidaan nähdä ennemminkin prosessina. Ylivelkaantumisella on suoria ja välillisiä vaikutuksia niin yksilöön, yhteisöön kuin yhteiskuntaankin ja sitä voidaan tarkastella esimerkiksi taloudellisesta, oikeudellisesta ja sosiaalisesta perspektiivistä. (Hallipelto 2021, 270.) Tässä tutkimuksessa keskitän tarkasteluni pääasiassa yksilön näkökulmaan, mikä tarkoittaa sitä, että rajaan tarkasteluni ulkopuolelle muun muassa ylivelkaantumisen ilmiön vaikutukset makrotalouteen.

Vaikka ylivelkaantumiselle ei ole olemassa tarkkaa mittaria, voidaan siitä kieliviä merkkejä tarkastella esimerkiksi erilaisten tilastojen avulla. Yksi ylivelkaantumisen tunnuspiirre on se, että yksilö ei selviä veloistaan sovitulla tavalla. Tästä aiheutuva maksuhäiriömerkintä on yleensä merkki

ylivelkaantumisesta. (Laihiala 2018, 13). Valtioneuvoston selvityksessä käytetty yksi ylivelkaantumisen mittari on maksuhäiriötilastot, joita voidaan pitää melko objektiivisena ylivelkaantumista mittaavana tekijänä. Maksuhäiriömerkinnällisten suomalaisten määrä on kasvanut jatkuvasti edellisen 10 vuoden ajan ja vuonna 2019 maksuhäiriömerkintä löytyi 386 700 suomalaiselta. Muita ylivelkaantumisen seurantaan käytettyjä tilastomittareita ovat esimerkiksi ulosottovelkoihin liittyvät tilastot, ylivelkaantumiseen apua hakeneiden määrä sekä käräjäoikeudessa ratkottujen velkomustuomioiden määrä. (Majamaa & Rantala 2020, 30.) Alla olevasta kuviosta on nähtävissä maksuhäiriömerkintöjen määrän kasvu vuosien 2000-2020 välisenä aikana.

KUVIO 1 Maksuhäiriöisten ja maksuhäiriömerkintöjen määrien kehitys vuosina 2000-2020 (Majamaa & Rantala 2020, 32).

Usein ylivelkaantumisesta puhuttaessa käytetään sekaisin termejä velkaantuminen, ylivelkaantuminen ja velkaongelma. Nämä käsitteet eivät kuitenkaan ole synonyymeja keskenään, vaikka ne liittyvätkin läheisesti toisiinsa. Velkaantuminen tarkoittaa tilannetta, jossa yksityishenkilöllä tai valtiolla on suuri velkamäärä maksettavanaan. Velkaantuminen ei välttämättä ole negatiivinen asia: se voi olla positiivista esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa laina käytetään tuottavaan investointiin. Velkaongelman käsite puolestaan viittaa tilanteeseen, jossa velkaa maksetaan velalla tai välttämättömiä päivittäisiä kuluja maksetaan korkeakorkoisilla kulutusluotoilla. Sekä velkaantuminen että velkaongelma voivat herkästi johtaa ylivelkaantumiseen, mutta tämä lopputulos ei ole väistämätön. (Hallipelto 2021, 270–358.)

Yksi tärkeimmistä syistä ylivelkaantuneisuudelle ovat kulutusluotot ja pikavipit, jotka korkeiden korkojensa ja helpon saatavuutensa vuoksi voivat johtaa velkaantumisen kiihtymiseen ja tilanteen pahenemiseen suhteellisen nopeassa ajassa (Hallipelto 2021, 271). Kulutusluottojen ja pikavippien lisäksi ylivelkaantumiseen voivat johtaa hyvin monenlaiset tekijät. Esimerkiksi talouskasvun lasku, työttömyyden lisääntyminen, erilaiset riippuvuudet, yllättävä tulojen romahtaminen sekä menojen kasvu työttömyyden, sairastumisen tai eron myötä voivat olla syitä ylivelkaantumisen taustalla. (Majamaa & Rantala 2020, 11.) Tutkimusten mukaan suurimmat syyt ylivelkaantumisen taustalla ovat ulkoisia elämäntapahtumia, kuten sairastuminen ja avioero, tai makrotaloudellisia tekijöitä, kuten työttömyys, alenevat palkat tai yleisesti alhaiset tulot suhteessa elinkustannuksiin. Käyttäytymistekijöillä, kuten huonoilla taloudellisilla valinnoilla, huonolla resurssien hallinnalla tai vastuuttomalla lainauskäytännöllä näyttää sen sijaan olevan rajallinen merkitys. Useimmiten ylivelkaantumisen taustalla on ulkoisten syiden ja käyttäytymistekijöiden yhdistelmä, jossa kuluttaja ei sovi budjettiaan mielekkäästi ulkoisiin muutoksiin nähden. (Ferretti 2016, 3-4.)

Suomessa tyypillisimmin ylivelkaantunut on tilastojen valossa alle 30-vuotias naimaton mies. Sen sijaan ylivelkaantumistilastoissa aliedustettuina ovat yli 30-vuotiaat naimisissa olevat henkilöt, eli heillä on tavallista vähemmän velkaongelmia. Suhteellisesti yleisimpiä velkaongelmat ovat matalassa sosioekonomisessa asemassa olevilla. Ylivelkaantumiseen ovat vahvasti yhteydessä erilaiset elämänmuutokset, peli- ja alkoholiriippuvuus sekä puutteet talousosaamisessa. (Majamaa & Rantala 2020, 22-29.) Nuoret ovat erityistä ylivelkaantumisen riskiryhmää. Tälle on esitetty syyksi muun muassa se, että nuoret etsivät usein identiteettiään kuluttamisen kautta ja kalliiden tuotteiden avulla voidaan vaikuttaa omaan sosiaaliseen asemaan ryhmässä. Samalla nuorten on yhä helpompaa hakea luottoa, sillä internetissä luotto- ja ikätietojen tarkastukset ovat usein puutteellisia. (Adler & Larsson 2008, 2-3.)

Ylivelkaantumisen seuraukset yksilön terveydelle voivat olla tuhoisat. Aikaisempien pitkälti ylivelkaantumisen psykologisiin terveysvaikutuksiin keskittyvien tutkimusten perusteella tiedetään, että ylivelkaantumiseen liittyy riskitekijöitä, jotka välittyvät pääasiassa pitkittyneen stressin kautta. Tämä aiheuttaa ylivelkaantuneille korkeamman riskin sairastua masennukseen, kärsiä yleisestä psyykkisestä ahdistuksesta ja mielenterveyshäiriöistä sekä käyttäytyä itsetuhoisalla tavalla. (Sweet ym. 2013, 94.) Ylivelkaantumisen psyykkiset seuraukset olivat voimakkaasti esillä myös tämän tutkimuksen aineistossa. Eräs ylivelkaantunut nainen kuvaa tuntemuksiaan seuraavasti:

"Sairastuin syvään masennukseen joka ei ainakaan helpottanut taloudellista tilaani. Kun joka päivästä tulee taistelua, se sysää ihmisen niin mustaan aukkoon, että itsemurha tuntuu olevan ainut vaihtoehto ... Joskus häpeä tuntuu ihan fyysisenä kipuna. Vie unet. Vie unelmat, tulevaisuudenuskon. Melkein koko elämänhalun. Naiseuden. Terveyden. Kun putoat keskiluokkaisesta elämästä siihen, että raavit senttejä ja nukut mahdollisimman paljon, ettei tarvitse kuluttaa ruokaa, bensaa, niin mitä elämä on enää."

Elizabeth Sweetin kollegoineen tekemässä tutkimuksessa tutkittiin ylivelkaantumisen vaikutuksia fyysiseen terveyteen. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että ylivelkaantumisella on psyykkisten terveysvaikutusten lisäksi myös fyysiseen terveyteen liittyviä negatiivisia vaikutuksia. Ylivelkaantuneet tutkittavat raportoivat verrokkeja huonompaa koettua terveydentilaa, he kokivat enemmän fyysisiä stressi- ja masennusoireita ja heillä mitattiin keskimäärin korkeampia diastolisen verenpaineen tasoja. Korkea verenpaine on puolestaan yhteydessä useisiin eri sairauksiin. (Sweet ym. 2013, 94.)

Reaktionä ylivelkaantumisen kasvuun valtioneuvosto aloitti jo vuonna 2015 laajan monimenetelmällisen tutkimuksen, jolla selvitettiin keinoja siihen, millä tavoin ylivelkaantumista voitaisiin hoitaa ja ennaltaehkäistä. Tutkimuksen tarkoituksena oli tarjota ylivelkaantuneiden parissa työskenteleville tahoille tietoa ylivelkaantumisen ehkäisyyn ja hoitoon liittyvistä haasteista sekä antaa toimintasuosituksia ylivelkaantuneille suunnattujen palveluiden kehittämistä varten. Ensimmäiseksi tutkimuksessa selvitettiin juurisyitä ylivelkaantumisen kasvuun. Selvityksessä ylivelkaantumiseen liittyvistä haasteista piirtyi seuraavanlainen kuva: Tällä hetkellä palvelujärjestelmä näyttäytyy velkaongelmien hoitamisessa pirstaleisena ja kankeana. Keskeisiä ongelmia ovat ylivelkaantuneiden liian myöhäinen hakeutuminen avun piiriin sekä hidas ratkaisujen saaminen velkojen järjestelemiseksi. Tämä on osittain seurausta siitä, että Suomessa ei ole nopeasti toimivia vakiintuneita toimintamekanismeja ylivelkaantuneiden auttamiseksi. Ei ole olemassa myöskään mitään yksittäistä tahoja, joka ottaisi kokonaisvastuun moniongelmaisen ylivelkaantuneen tilanteesta. Ylivelkaantumiselle on tyypillistä ongelmien kasaantuminen ja näin ollen myös useiden eri palveluiden tarvitseminen. Palvelusta toiseen siirtyminen ei kuitenkaan tällä hetkellä ole riittävän sujuvaa: nykyisessä järjestelmässä toimijoiden välisen yhteistyön esteiksi muodostuvat erilaiset toimintakulttuurit eri hallinnonaloilla, heikko tuntemus toisten toimijoiden työstä sekä esimiehen ja organisaation puuttuva tuki yhteistyön kehittämiseen. Lisäksi ylivelkaantumisen ennaltaehkäisy on tehotonta ja Suomesta puuttuu kansalaisten suunnitelmallinen talousosaamisen kehittäminen, vaikka sille on olemassa selkeä tarve. (Peura-Kapanen ym. 2015, 3–12.)

Tutkimuksen tulosten perusteella muodostettiin neljä tärkeintä ylivelkaantumisen ehkäisyyn ja hoitoon liittyvää toimintasuositusta:

palvelujärjestelmän kehittäminen vastaamaan paremmin tämän päivän ylivelkaantumisongelmaan, laaja-alaisempaan moniammatilliseen yhteistyöhön panostaminen, ylivelkaantumisen ennaltaehkäisyn lisääminen sekä ylivelkaantuneiden voimavarojen vahvistaminen. (Peura-Kapanen ym. 2015, 3–12.) Toimintasuosituksista huolimatta ylivelkaantuminen on toistaiseksi jatkanut kasvuaan (kts. Kuvio 1).

2.2 Taloussosiaalityö

Ylivelkaantumisen lisääntyessä on samalla lisääntynyt sosiaalityöntekijöiden tarve omaksua tietoa siitä, miten vahvistetaan asiakkaiden taloudellista toimintakykyä ja tehdään työtä talouteen liittyvien asioiden parissa niin yksilön kuin yhteiskunnankin tasoilla. Tätä nopeasti kasvaavaa sosiaalityön osa-aluetta kutsutaan taloussosiaalityöksi ja sen ensisijainen pyrkimys on tarjota keinoja taloudellisen toimintakyvyn vahvistamiseen. (Zechner ym. 2019, 4–9.)

Taloussosiaalityön taustalla vaikuttaa kaksi kilpailevaa teoreettista suuntausta: taloudellisen toimintakyvyn teoria sekä taloudellisen hyvinvoinnin teoria. Taloudellisen toimintakyvyn teoria yhdistää rakenteelliset ja yksilölliset tekijät toimintakyvyn käsitteeseen ja siihen perustuu myös tässä tutkimuksessa käyttämäni taloudellisen toimintakyvyn konseptuaalinen malli, jota käsittelem syvemmin kolmannessa luvussa. Enemmän yksilön toiminnan tarkasteluun keskittyvä taloudellisen hyvinvoinnin teoria tarjoaa puolestaan välineet tarkastella taloudellisen hyvinvoinnin osa-alueita sekä taloudellisen vakauden ja kehityksen edistämistä. (Sherraden & Huang 2019, 7.) Nämä kaksi käsitettä suhteutuvat toisiinsa siten, että taloudellisen toimintakyvyn kasvun ajatellaan tuottavan lopulta taloudellista hyvinvointia (Hodges 2016, 12). Koska tutkimustehtävässäni keskityn yksinomaan taloudellisen toimintakyvyn käsitteeseen, olen rajannut taloudellisen hyvinvoinnin teorian syvemmän tarkastelun tutkimukseni ulkopuolelle.

Taloussosiaalityön käsite on sosiaalityön kentällä melko uusi, vaikka taloudellisen toimeentulon kysymysten parissa työskentely onkin perinteisesti kuulunut vahvasti sosiaalityön professioon. Itse asiassa taloussosiaalityön historialliset juuret ulottuvat 1900-luvun alkuun, jolloin sosiaalityöntekijät pyrkivät edistämään taloudellista vakautta perheissä sekä vaikuttivat poliittisella tasolla ajamalla taloudellisia muutoksia, kuten perhelisiä ja negatiivista tuloveroa taloudellisen turvan edistämiseksi. (Sherraden & Huang 2019, 2.)

2000-luvulla laajentuneen taloussosiaalityön tavoitteet ovat pysyneet pitkälti samankaltaisina, vaikka työssä käytetyt menetelmät ovat hieman muuttuneet. Käytännössä tämän päivän taloussosiaalityö on aikuissosiaalityön perustyötä.

Yliopistonopettaja Sirpa Karjalaisen mukaan talousasiat ovat sosiaalityössä niin keskeisiä, että niiden voidaan sanoa muodostavan sosiaalityön ytimen: ne ovat perimmäinen syy sille, miksi sosiaalityötä tarvitaan (Karjalainen & Aalto 2021).

Taloussosiaalityö voidaan nähdä sekä toimintaorientaationa että suhtautumistapana: Toimintaorientaation näkökulmasta tarkasteltuna taloussosiaalityö pyrkii vahvistamaan yksilön taloudellista toimintakykyä ja hyvinvointia esimerkiksi edistämällä taloudellista yhdenvertaisuutta ja tukemalla haavoittuvassa asemassa olevia. Suhtautumistapana taloussosiaalityö pohjautuu taloudellisen toimintakyvyn käsitteeseen - se huomioi yksilön osana monimutkaista yhteiskunnallista järjestelmää ja pyrkii vahvistamaan taloudellista toimintakykyä yksilön lisäksi myös yhteiskunnallisella tasolla. (Viitasalo 2020.)

Erilaisia taloussosiaalityössä käytettyjä työmenetelmiä ovat muun muassa ohjaus ja neuvonta, psykososiaalinen tuki sekä rakenteellinen vaikuttamistyö. Ohjauksen ja neuvonnan avulla taloudellista toimintakykyä on mahdollista vahvistaa tukemalla arkista elämänhallintaa ja arjen sujuvuutta sekä auttamalla asiakasta ottamaan haltuun tarvittavia tietoja ja taitoja. Psykososiaalisen tuen avulla voidaan työstää raha-asioihin liittyviä asenteita, normeja, tunteita ja käyttäytymistä. Rakenteellisen vaikuttamistyön kautta voidaan edistää taloudellista toimintakykyä laajemmalla tasolla esimerkiksi tuottamalla ja välittämällä tietoa, parantamalla toimintaympäristön mahdollisuuksia sekä vahvistamalla omaa osaamista. (Viitasalo 2020.)

Takuusäätiön maaliskuussa 2022 järjestämässä webinaarissa avattiin joitakin yllä mainittuja taloussosiaalityön työmenetelmiä konkreettisella tavalla. Webinaarissa pyrittiin tarjoamaan käytännön työkaluja ennen kaikkea sosiaalityöntekijöille, jotka tekevät yksilötyötä talous- ja velka-asioissa tukea kaipaavien asiakkaiden kanssa. Tuija Kuorikoski avasi taloussosiaalityön keinoja asiakkaan tukemiseen asiakasprosessin vaiheiden mukaisesti. Eriteltyjä vaiheita on yhteensä kuusi: tilanteen kartoitus, raha-asioden puheeksiottaminen, muutoksen mahdollistaminen, asumisen ja arjen valinnoista keskusteleminen, välineiden tarjoaminen talouden hallinnan tueksi sekä asiakkaan rohkaiseminen itsenäiseen asioiden hoitamiseen. Nämä vaiheet ovat häilyvärajaisia ja osittain limittäisiä, mutta ne tarjoavat yleiset raamit käytännön taloussosiaalityön toteuttamiselle. (Kuorikoski ym. 2022.)

Ensimmäisessä vaiheessa muodostetaan palvelutarpeen arvio ja kartoitetaan tilanteen kokonaiskuva yhdessä asiakkaan kanssa. Tärkeää on rakentaa luottamusta ja herättää toivoa asiakkaassa sekä tarttua mahdollisiin akuutteihin asioihin välittömästi. Yleistilanteen kartoittamisen ja palvelutarpeen arvion muodostamisen jälkeen siirrytään käsittelemään syvemmin erityisesti raha-asioihin liittyviä teemoja. Kuorikosken mukaan asiakkaan rohkaiseminen ja toivoa luova syyllistämätön asenne on yksi tärkeimmistä elementeistä tapaamisissa, minkä

vuoksi sen merkitystä ei pidä unohtaa missään vaiheessa. Tässä vaiheessa asiakkaalle luodaan tarvittaessa asiakassuunnitelma. Kolmannessa vaiheessa aletaan purkamaan ja konkretisoimaan tilannetta ja pyritään mahdollistamaan muutos asiakkaan talous- ja velka-asioissa. Tämä vaihe sisältää asiakkaan motivointia ja keskustelua siitä, onko asiakas valmis muutokseen, mitkä ovat muutoksen tavoitteet sekä mitä tavoitteiden saavuttaminen käytännössä vaatii. Asiakkaan kanssa luodaan konkreettiset askeleet, joiden avulla tavoitteisiin pyritään. Neljännessä vaiheessa keskustellaan asumisen ja arjen valinnoista. Tämä vaihe vaatii erityistä hienotunteisuutta ja sensitiivisyyttä sosiaalityöntekijältä, sillä keskustelussa siirrytään hyvin henkilökohtaiselle tasolle. Asiakkaan kanssa käydään läpi hänen kulutustottumuksiaan ja sitä, mitä voidaan pitää kohtuullisina arjen ja asumisen menoina. Viides vaihe käsittää sopivien välineiden tarjoamisen asiakkaalle talouden hallinnan tueksi. Esimerkiksi säästämisen, varautumisen ja oman talouden seurannan ja suunnittelun taitojen opettaminen voivat olla tällaisia välineitä. Lopuksi asiakasta rohkaistaan asioiden itsenäiseen hoitamiseen sekä autetaan häntä valmistautumaan oma-aloitteiseen asiointiin eri tahojen, kuten Kelan, pankkien ja laskuttajien kanssa. Tämä vaihe kokoaa yhteen sen tavoitteen, johon koko prosessissa ollaan tähdätty: tavoitteena on tarjota apua solmukohtien ratkaisemiseen siten, että voimavarojen lisääntyessä asiakas ei enää tarvitse sosiaalityöntekijän tukea raha-asioiden hoitamiseen, vaan selviytyy niistä itsenäisesti. (Kuorikoski ym. 2022.)

Perinteisen kunnan järjestämän asiakassosiaalityön lisäksi taloussosiaalityötä tekevät myös muut tahot. Esimerkiksi valtakunnallinen sosiaalialan järjestö Takuusäätiö tarjoaa maksuttomia palveluita ihmisten itsenäisen selviytymisen tukemiseksi arjen raha-asioissa ja velkojen hoitamisessa (Takuusäätiö n.d.). Talousneuvolat ovat puolestaan maksuttomia matalan kynnyksen talousosaamista tukevia palveluita, joissa on mukana Ulosottolaitoksen sekä talous- ja velkaneuvonnan edustaja. Lisäksi mukana on usein sosiaalitoimen, seurakunnan tai Kelan työntekijöitä. (Ulosottolaitos 2021) Myös valtion oikeusaputoimisto tarjoaa maksutonta talous- ja velkaneuvontaa (Talous- ja velkaneuvonta 2020).

2.3 Muita keskeisiä käsitteitä

Ylivelkaantumiseen liittyy paljon sellaista sanastoa, joka todennäköisesti on asiaan perehtymättömälle vierasta ja vaikeaselkoista. Erityisesti velkojenhoitojärjestelmä on ulosottojärjestelmineen, maksuhäiriöiden kestmääräyksineen ja velkajärjestelykäytäntöineen niin monimutkainen, että sen ymmärtäminen on haastavaa jopa asiaan vihkiytyneille (Varmavuori 2022). Sen vuoksi olen koonnut alle Takuusäätiön internet-sivuja hyödyntäen lyhyen listauksen termeistä, jotka

ovat olennaisia taloussosiaalityössä erityisesti ylivelkaantumisen oikeudellisen prosessin ymmärtämiseksi.

Perintä

Perintä tarkoittaa velan vapaaehtoista perintää ja se alkaa, kun velkaa ei makseta ajoissa. Tällöin perintätoimisto lähettää velalliselle maksuhuomautuksen tai maksuvaatimuksen ja maksusopimuksen. Tässä vaiheessa maksamattoman velan voi vielä hoitaa vapaaehtoisesti ilman maksuhäiriömerkintää ja velan siirtymistä ulosottoon. (Takuusäätiö n.d.)

Maksuhäiriömerkintä

Maksuhäiriömerkinnällä tarkoitetaan toistuvasti maksamatta jääneestä laskusta tulevaa merkintää luottotietorekisteriin. Merkintä tulee, kun velkoja hakee laskulle maksutuomion käräjäoikeudesta. Maksutuomion saamisen jälkeen velkaa voidaan periä ulosoton kautta. Maksuhäiriömerkintä eli luottotietomerkintä on sama asia kuin luottotietojen menettäminen ja sen voimassaolon kesto vaihtelee kuukaudesta neljään vuoteen. Merkinnän tarkoituksena on pysäyttää velkakierre, sillä se vaikeuttaa uuden lainan ottamista. (Takuusäätiö n.d.)

Ulosotto

Ulosotolla tarkoitetaan velan oikeudellista perintää, jota Ulosottolaitos hoitaa velkojien puolesta. Tavallisesti maksamattoman laskun päätymistä ulosottoon edeltää maksuhäiriömerkintä, ellei kyse ole suoraan ulosottokelpoisista maksuista, kuten terveyskeskus- tai päivähoitomaksuista. Jos velat päätyvät ulosottoon, ne voidaan ulosmitata suoraan tuloista tai säästöistä. Ulosotto voi myös ulosmitata arvokasta omaisuutta, kuten auton tai asunto-osakkeen velkojen maksamiseksi. Ulosotosta aiheutuu runsaasti erilaisia lisäkuluja, kuten maksumuistutusten maksut, käsittelykulut, maksusuunnitelmien kulut ja taulukkomaksut. Taulukkomaksu tarkoittaa maksua, jonka ulosotto veloittaa jokaisesta tehdystä maksusuorituksesta ja se voi olla suuruudeltaan 2,50 eurosta 210 euroon maksettavasta summasta riippuen (Ulosottolaitos 2021). Näiden lisäksi laskulle kertyy viivästyskorkoa, joka on tavallisimmin 7 % laskun summasta (Talous- ja velkaneuvonta 2020). Sen vuoksi ennen velkojen päästämistä ulosottoon kannattaa selvittää, onko velkoja mahdollista maksaa muilla keinoilla. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi omaisuuden myyminen, velkojen kanssa tehty maksusuunnitelma, järjestelylaina, kotikunnan sosiaalinen luotto ja Takuusäätiön takaus pankkilainaan velkojen maksamista varten. (Takuusäätiö n.d.)

Maksusuunnitelma

Velkojen kanssa tehty maksusuunnitelma on yleensä ensimmäinen keino velkojen järjestelemiseksi. Maksusuunnitelma tehdään silloin, kun rahat eivät riitä laskun maksamiseen eräpäivään mennessä tai laskun maksamista varten jouduttaisiin tinkimään elämään välttämättömistä menoista, kuten ruoasta. Maksusuunnitelmassa voidaan sopia esimerkiksi eräpäivän siirtämisestä, laskun maksamisesta erissä, maksuerän pienentämisestä ja lyhennysvapaasta. Maksusuunnitelman voi tehdä velkojen lisäksi myös perintätoimiston, käräjäoikeuden tai ulosoton kanssa. (Takuusäätiö n.d)

Vapaaehtoiset velkojen järjestelykeinot

Vapaaehtoinen järjestely tarkoittaa, että velallinen voi itse valita, miten hän järjestee ja maksaa velkansa. Vapaaehtoisia velkojen järjestelykeinoja ovat järjestelylaina, sosiaalinen luotto ja Takuusäätiön takaama laina. Järjestelylainalla tarkoitetaan yhden isomman lainan ottamista useiden erillisten velkojen poismaksamiseksi. Tämä mahdollistaa yhden lainan kuukausittaisen lyhentämisen sen sijaan, että maksettavana olisi monta erillistä velkaa sekä niistä kertyvät korot ja kulut. Sosiaalinen luotto tarkoittaa velallisen kotikunnan myöntämää lähes kulutonta lainaa, joka voidaan myöntää pienituloiselle, mutta maksukykyiselle velalliselle velkojen poismaksamista varten. Lainajaksi velalliselle merkitään maksuhäiriömerkintä, jolla ehkäistään uuden lainan nostamista ennen sosiaalisen luoton maksamista takaisin. Takuusäätiöltä on mahdollista hakea takausta pankilta haettavaan edulliseen lainaan velkojen maksamiseksi. Takauksen saamiseen on kuitenkin useita ehtoja, kuten säännölliset tulot ja mahdollisen velkaantumista aiheuttavan riippuvuuden tai psyykkisen sairauden hoitotasapaino siten, että uutta velkaa ei enää synny ja lainan hoitaminen onnistuu. (Takuusäätiö n.d.)

Yksityishenkilön velkajärjestely

Yksityishenkilön velkajärjestely eli velkasaneeraus ei lukeudu vapaaehtoiisiin velkojen järjestelykeinoihin, vaan se on viimeinen keino maksaa velat. Yksityishenkilön velkajärjestelyyn hakeudutaan oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvonnan kautta ja sen myöntää käräjäoikeus. Yksityishenkilön velkajärjestelyyn voi hakeutua vasta sitten, kun velat on ensin yritetty maksaa kaikilla muilla mahdollisilla keinoilla mukaan lukien ulosoton kautta. Lisäksi ehtoina on, että velallisen elämäntilanne on vakiintunut eli hän on pitkäaikaistyötön tai hänellä on säännölliset tulot esimerkiksi pysyvän eläkepäätöksen tai vakituisen työn kautta, ja velkamäärä on niin suuri, että sitä ei todennäköisesti koskaan saada maksetuksi. Yksityishenkilön velkajärjestelyssä velalliselle tehdään noin 3–5 vuoden mittainen maksuohjelma, jonka aikana velkaa lyhennetään kuukausittain maksuvaran mukaisella summalla. Maksuohjelman päätyttyä kaikki maksamatta jääneet velat saadaan anteeksi. (Takuusäätiö n.d.)

3 TALOUDELLINEN TOIMINTAKYKY

Tässä luvussa käsittelen taloudellisen toimintakyvyn käsitettä, joka toimii tutkimukseni teoreettisena viitekehyksenä. Kartoitan taloudellisen toimintakyvyn käsitteen ympärillä käytävää keskustelua ja siitä tehtyjä suomalaisia ja kansainvälisiä tutkimuksia.

3.1 Taloudellisen toimintakyvyn käsite

Taloudellinen toimintakyky (*financial capability*) on laaja käsite, joka tarkoittaa yksilön henkilökohtaisten ominaisuuksien ja yhteiskunnan järjestämien mahdollisuuksien muodostamaa kokonaisuutta. Käsite kattaa yksilön taloudellisen tietotaidon, arjen taloudenhallinnan sekä kyvyn varautua tulevaisuuden muutoksiin ja seurata taloutta. Taloudellisen toimintakyvyn käsite huomioi myös taloudellista käytöstä ohjaavien arvojen ja asenteiden merkityksen sekä niiden syntymisen taloudellisessa sosialisatioprosessissa. Lisäksi taloudelliseen toimintakykyyn vaikuttavat keskeisessä roolissa olemassa olevat rakenteet ja instituutiot. (Zechner ym. 2019, 9.) Taloudellisen toimintakyvyn käsitteen juuret ovat Kanadassa ja Isossa-Britanniassa sosiaalityön tieteenalan tutkimuksessa, josta se on levinnyt Yhdysvaltoihin 2000-luvun alkupuolella (Viitasalo 2019).

Taloudellisen toimintakyvyn käsitteen alle kuuluu tärkeänä osana talousosaamisen käsite. Talousosaaminen eli taloudellinen lukutaito (*financial literacy*) tai talouslukutaito tarkoittaa perustietämystä ja ymmärrystä taloudellisista asioista sekä kykyä käyttää tätä tietoa päivittäisissä talouteen liittyvissä päätöksissä. Talousosaamisen käsite ei ole vakiintunut termi, vaan siitä voidaan käyttää myös nimityksiä taloudellinen osaaminen, taloudellinen kompetenssi tai taloudellinen vyvykkyys. (Peura-Kapanen & Lehtinen 2011, 2.) Talousosaaminen voidaan nähdä

eräänlaisena henkilökohtaisena pääomana, joka kertyy elämäkokemuksen myötä ja joka kehittää yksilön taitoja hallita taloudellisia resursseja. Talousosaamiseen kuuluu kyky hallita omaa taloutta pienilläkin tuloilla, mikä puolestaan vaatii vankkaa elämänhallintaa. Lisäksi talousosaamiseen kuuluu luottavainen tunne siitä, että pystyy hallitsemaan omaa talouttaan muuttuvissa tilanteissa. Pisa-tutkimuksissa hyödynnetty OECD:n määritelmä tiivistää talousosaamisen käsitteen:

”Taloudellinen lukutaito on tietoa ja ymmärrystä taloudellisista käsitteistä ja riskeistä sekä taitoja, motivaatiota ja (itse)luottamusta soveltaa tällaista tietoa ja ymmärrystä tehokkaiden päätösten tekemiseksi erilaisissa taloudellisissa yhteyksissä, yksilöiden ja yhteiskunnan taloudellisen hyvinvoinnin parantamiseksi ja talouselämään osallistumisen mahdollistamiseksi.” (Hallipelto 2021, 50–53.)

Liisa Peura-Kapasen ja Anna-Riitta Lehtisen mukaan kotitalouksien velkaongelmat johtuvat usein taloudellisesta osaamattomuudesta ja ne olisivat ehkäistävissä talousosaamisen parantamisella (Peura-Kapanen & Lehtinen 2011, 8).

Olli-Pekka Ruuskasen mukaan heikon talousosaamisen riskiryhmää ovat erityisesti ikääntyneet, joilla on usein muita heikommat mahdollisuudet käyttää palveluita. Ikääntyneille tuottaa haasteita pysyä toimintaympäristön muutosten mukana uusien toimijoiden saapuessa markkinoille. Käytännössä tämä näkyy vaikeutena omaksua vieraita palveluita sekä heille soveltumattomien tuotteiden ja palveluiden ostamisena. (Gråsten 2021.) Sen sijaan nuorten talousosaaminen on Suomessa yleisesti hyvällä tasolla: Suomi osallistui vuonna 2018 ensimmäistä kertaa PISA-tutkimuksessa nuorten talousosaamisen arviointiin, jonka tuloksista paljastui suomalaisnuorten talousosaaminen olevan toiseksi parasta vertailumaiden joukossa. (Laine ym. 2020, 8.) Myös yleisellä tasolla tarkasteltuna suomalaisten talousosaaminen on erittäin korkeaa kansainvälisessä vertailussa. Talousongelmien korkeaa määrää selittää se, että talousosaamisessa esiintyy suurta hajontaa: vaikka suurimmalla osalla suomalaisista talousosaaminen on moitteetonta, on olemassa vähemmistö suomalaisia, joilla siinä on merkittäviä haasteita. (Ruuskanen ym. 2021, 15.)

Yhdysvalloissa tehdyssä laajassa määrällisessä kyselytutkimuksessa (n= 24 242) selvitettiin lukiossa, korkeakoulussa tai työpaikalla saadun talouskasvatuksen yhteyttä taloudelliseen toimintakykyyn. Kyseisessä tutkimuksessa taloudellisen toimintakyvyn osa-alueiksi määritettiin objektiivinen ja subjektiivinen talousosaaminen, toivottava taloudellinen käyttäytyminen, koettu taloudellinen toimintakyky sekä taloudellisen toimintakyvyn indeksi, joka muodostettiin yksittäisten muuttujien Z-arvoista. Usean muuttujan lineaarinen regressioanalyysi paljasti, että vielä demografisten ja taloudellisten muuttujien

kontrolloimisen jälkeenkin saadulla talouskasvatuksella oli positiivinen yhteys kaikkiin taloudellisen toimintakyvyn osa-alueisiin. Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että talousosaamisen parantamisella on merkittävä vaikutus yksilön taloudelliseen toimintakykyyn. (Xiao & O'Neill 2016, 712–720.)

Taloudellisen toimintakyvyn käsitteen suomennosta on kritisoitu siitä, että se korostaa liikaa yksilön ominaisuuksia ja jättää huomioimatta ulkoisten olosuhteiden merkityksen. Englanninkielinen termi *financial capability* on joissakin yhteyksissä suomennettu tarkoittamaan taloudellisia toimintamahdollisuuksia, joka käsitteenä kattaa myös ympäristön vaikutuksen yksilön toimintaan. (Viitasalo 2018, 26.) Toisaalta toimintamahdollisuuksien käsitettä on puolestaan kritisoitu siitä, että se viittaa pääasiassa rakenteisiin (Isola ym. 2016, 151). Olen itse päätenyt käyttämään tutkimuksessani taloudellisen toimintakyvyn käsitettä sen vakiintuneisuuden vuoksi. Haluan kuitenkin korostaa, että käsitteellä viitataan tutkimuksessani taloudelliseen toimintakykyyn sen laajassa merkityksessä.

Paul Appelbaumin ja kollegoiden teoksessa taloudellista toimintakykyä peilataan sen vastakohtaan eli taloudelliseen toimintakyvyttömyyteen. Taloudellinen toimintakyvyttömyys tarkoittaa sitä, että yksilö on kyvytön hallitsemaan talouttaan esimerkiksi psyykkisen tai fyysisen vamman vuoksi. Taloudellista toimintakykyä heikentäviä psyykkisiä tekijöitä voivat olla esimerkiksi yleiseen älykkyyteen, tarkkaavaisuuteen, oppimiseen ja muistiin, toiminnanohjaukseen tai sosiaaliseen kommunikaatioon vaikuttavat häiriöt. Lisäksi sitä voivat heikentää sellaiset fyysiset häiriöt, jotka estävät yksilöä kommunikoimasta ja näin ilmaisemasta omaa tahtoaan. (Appelbaum ym. 2016, 8–29.)

Taloudellisen toimintakyvyn määrittelyn merkitys korostuu erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa se arvioidaan väärin sosiaalityöntekijän tai muun valta-asemassa olevan ammattilaisen taholta. Appelbaumin ja kollegoiden teoksessa nostetaan esiin tilanteita, joissa asiakas on arvioitu taloudellisesti toimintakykyiseksi silloin, kun hän ei sitä ole ja toisaalta toimintakyvyttömäksi silloin, kun hän tosiasiaassa olisi kykeneväinen huolehtimaan taloudestaan. Toimintakyvyn arvioinnin lähtökohtana voi olla esimerkiksi jokin diagnoosi, kuten pitkälle edennyt Alzheimerin tauti, kolmannen osapuolen pyyntö tai ammattilaisella itsellään herännyt huoli asiakkaan taloudellisesta toimintakyvystä. Väärin arvioitu taloudellinen toimintakyky voi tarkoittaa pahimmassa tapauksessa haavoittuvan ihmisryhmän heitteille jättämistä ja esimerkiksi asunnottomuuden riskin kasvamista. Vastaavasti väärin arvioitu taloudellinen toimintakyvyttömyys loukkaa yksilön vapautta viemällä asiakkaalta mahdollisuuden autonomiaan ja oman talouden hallitsemiseen. (Appelbaum ym. 2016, 8–29.)

3.2 Taloudellisen toimintakyvyn konseptuaalinen malli

Taloudellisen toimintakyvyn konseptuaalinen malli pohjautuu toimintamahdollisuuksien viitekehykseen (*Capabilities Approach, Human Development Approach*) (Sherraden & Huang 2019, 8), jonka alkuperäisen version kehitti taloustieteilijä-filosofi Amartya Sen vuosien 1980 ja 1999 välisenä aikana. Joitakin teorian elementtejä on kuitenkin mahdollista paikantaa jo muun muassa Aristoteleen, Adam Smithin ja Karl Marxin teoksista. Senin työtä on sittemmin jatkanut Martha Nussbaum kehittämällä teoriaa edelleen. (Robeyns 2007, 94.) Toimintamahdollisuuksien viitekehys on teoriana erittäin laaja, ja sitä on sovellettu useilla eri tieteenaloilla, kuten filosofiassa, taloustieteessä ja sosiaalitieteissä (Viitasalo 2018, 25).

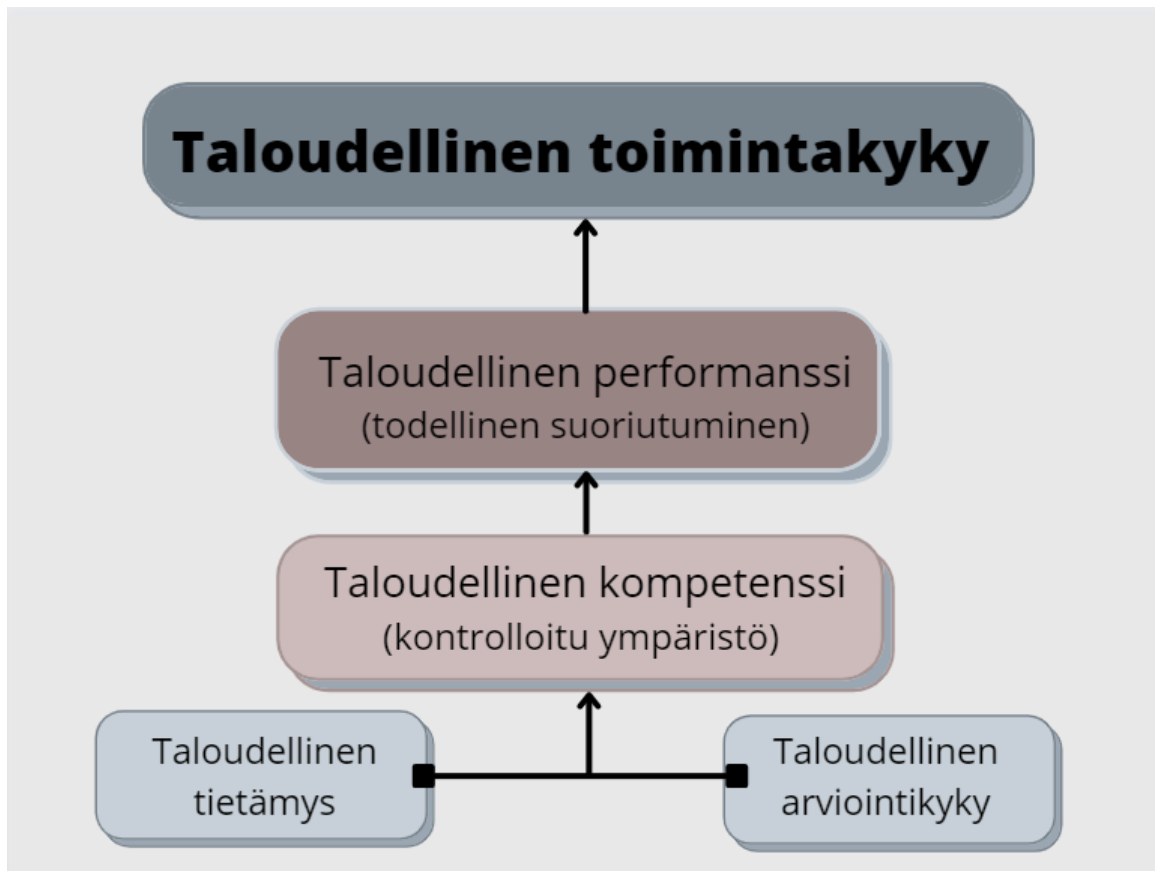
Toimintamahdollisuus nähdään teoriassa ennen kaikkea vapautena valita. Senin mukaan ihmisen aidot toimintamahdollisuudet määrittävät ihmisen hyvinvoinnin perustan. Yksilön näennäiset oikeudet eivät vielä riitä takaamaan hänen hyvinvointiaan, mikäli hänellä ei ole aitoja mahdollisuuksia tavoitella hyvää elämänlaatua. (Dalziel ym. 2018, 8.) Teorian ydinajatus on, että yksilön hyvinvointia voidaan parantaa lisäämällä toimintamahdollisuuksia ja vastaavasti näiden mahdollisuuksien kaventumisella on negatiivisia vaikutuksia yksilön hyvinvointiin. Teorian mukaan yksilön vapaus ja mahdollisuus elää toivomansa kaltaista elämää hyödyttää yhteiskuntaa myös laajemmalla tasolla. (Varjola 2021, 21.) Toimintamahdollisuuksien viitekehyksen mukaan politiikassa tulisi keskittyä ennen kaikkea edistämään yksilöiden mahdollisuuksia toimia haluamallaan tavalla (Morrow-Howell & Sherraden 2015, 141).

Toimintamahdollisuuksien viitekehyksen keskeinen etu on sen laaja-alaisen hyödynnettävyyden lisäksi se, että sen avulla voidaan tarkastella niin mikro- kuin makrotasonkin ilmiöitä siten, että kumpikaan näkökulma ei sulje toistaan ulkopuolelle (Abramovitz & Sherraden 2016, 596). Kääntöpuolena teoriaa on kritisoitu siitä, että käytännön tasolla teorian käsitteet jäävät liian abstrakteiksi ja filosofisiksi, minkä vuoksi teorian soveltamisessa tarvitaan usein tueksi muita selittäviä teorioita (Robeyns 2007, 94). Näin on myös omassa tutkimuksessani: toimintamahdollisuuksien viitekehys ei itsessään tarjonnut riittävää mallia taloudellisen toimintakyvyn tarkasteluun, minkä vuoksi olen hyödyntänyt tutkimuksessani viitekehykseen pohjautuvaa taloudellisen toimintakyvyn konseptuaalista mallia.

Taloudellisen toimintakyvyn konseptuaalisen mallin avulla on mahdollista hahmottaa käsitteen moniulotteisuus ja -tasoisuus. Mallissa yksilön taloudellisen toimintakyvyn nähdään rakentuvan monen eri tekijän vaikutuksen kautta ja se huomioi taloudellisen toimintakyvyn käsitteen jakautumisen sisäisiin ja ulkoisiin

tekijöihin. Mallissa taloudellisen toimintakyvyn perustana nähdään olevan yksilön taloudellinen tietämys (*financial knowledge*) ja taloudellinen arviointikyky (*financial judgment*). Näistä nähdään muodostuvan yksilön taloudellinen kompetenssi (*financial competence*), joka puolestaan vaikuttaa yksilön arkielämän taloudelliseen suoriutumiseen (*financial performance*). Nämä kaikki tekijät muodostavat yhdessä taloudellisen toimintakyvyn käsitteen. (Appelbaum ym. 2016, 24–25.)

KUVIO 2 Taloudellisen toimintakyvyn konseptuaalinen malli. (Mukaiillen: Appelbaum ym. 2016, 25.)

Yksilön taloudellinen tietämys tarkoittaa mallin mukaan kaikkea sitä tietoa, jota yksilöllä on raha-asioidensa hoitamista varten. Toisin sanoen yksilö tietää, mitä raha-asioiden hallitseminen tarkoittaa ja miten se tapahtuu käytännössä. Esimerkiksi rahan käsitteen ymmärtäminen ja pankkiautomaattien käyttäminen on osa tällaista tietoa. Taloudellinen arviointikyky tarkoittaa niiden taitojen hallitsemista, joita yksilö tarvitsee taloudellisten päätösten ja valintojen tekemiseen niin, että ne ajaisivat mahdollisimman hyvin hänen etujaan. (Appelbaum ym. 2016, 24–25.)

Kielitieteissä jaotellaan kompetenssin (puhujan tietämys kielestään) ja performanssin (kielen varsinainen käyttäminen arjessa) käsitteet toisistaan. Samaa periaatetta noudattaen voidaan erotella taloudellinen kompetenssi taloudellisen performanssin käsitteestä. Taloudellisella kompetenssilla tarkoitetaan yksilön taloudellisten taitojen kokonaisuutta, jonka taloudellinen tietämys ja taloudellinen arviointikyky yhdessä muodostavat. Sitä arvioidaan tyypillisesti kontrolloidussa ympäristössä, kuten toimistossa. (Appelbaum ym. 2016, 24–25.) Taloudellinen kompetenssi vastaa hyvin läheisesti talousosaamisen käsitettä, minkä vuoksi ne voidaan ajatella tässä tutkimuksessa toistensa synonyymeina.

Taloudellinen performanssi voidaan määritellä yksilön suoriutumisenä taloudellisten asioiden hoitamisessa hänen todellisessa ympäristössään. Esimerkiksi käytettävissä olevat taloudelliset ja emotionaaliset resurssit, arjessa koettu kuormitus, sosiaalisen tuen määrä, mahdollisuudet sekä rajoitteet määrittävät voimakkaasti yksilön elämää. Korkea taloudellisen suoriutumisen taso vaatii riittävän taloudellisen kompetenssin lisäksi kykyä ja mahdollisuutta hyödyntää sitä osana jokapäiväistä elämää. Taloudellisen kompetenssin hyödyntäminen arjessa vaatii lisäksi yksilöltä muun muassa hyvää impulssikontrollia sekä kykyä vastustaa ulkoisten tekijöiden vaikutusta. (Appelbaum ym. 2016, 25–26.)

Taloudellisen kompetenssin ja performanssin erottelu toisistaan on tärkeää, sillä se mahdollistaa taloudellisen toimintakyvyn tarkastelun niin, että sekä yksilöön että ympäristöön liittyvät tekijät tulevat huomioiduiksi. Yksilö- ja ympäristötekijät voivat haitata tai helpottaa toimimista joko suoraan tai välillisesti. Yksilöön liittyvät tekijät ovat sellaisia yksilön ominaisuuksia, jotka voivat vaikuttaa hänen toimintaansa, kuten esimerkiksi sukupuoli, ikä, sosiaalinen tausta, koulutus ja elämäkokemus. Ympäristötekijät ovat yksilön toimintaan vaikuttavia fyysisen, sosiaalisen ja asenteellisen ympäristön ominaisuuksia. Nämä tekijät voivat vaikuttaa yksilön taloudellisen performanssiin siten, että se on vahvempi tai heikompi kuin taloudellisen kompetenssin tasosta voitaisiin päätellä. Näin ollen taloudellista osaamista voidaan tarkastella tärkeänä osana riittävän taloudellisen suorituskyvyn saavuttamisesta, mutta se ei ole yksinään riittävä tekijä määrittämään yksilön taloudellista toimintakykyä. Yksilöllä voidaan toimistossa tehdyn kyselyn perusteella nähdä olevan korkea taloudellinen kompetenssi eli hänellä on hyvät taloudelliset tiedot ja arviointikyky. Kuitenkin hän voi olla kykenemätön hyödyntämään näitä tietoja ja taitoja arkielämässään. Päinvastaisesti yksilö voi saada heikot tulokset taloudellisen osaamisen arvioinnissa kontrolloidussa ympäristössä, mutta pystyä silti selviämään hyvin arjen taloudenhallinnasta tukijärjestelmiensä avulla. (Appelbaum ym. 2016, 26.)

Sanoisin, että taloussosiaalityön kontekstissa taloudellisen toimintakyvyn konseptuaalinen malli voi auttaa tarjoamaan välineitä hahmottaa taloudellisen toimintakyvyn osa-alueita ja näin löytämään keinoja asiakkaan tukemiseen. Sosiaalityöntekijä voi esimerkiksi selvittää asiakkaan taloudellisen toimintakyvyn tasoa kaikilla sen osa-alueilla: Millainen on asiakkaan taloudellinen tietämys ja arviointikyky? Johtuvatko talousvaikeudet heikosta taloudellisesta osaamisesta vai onko taustalla jokin ulkopuolinen tekijä? Jos esimerkiksi asiakkaan taloudellinen arviointikyky on korkealla tasolla, mutta taloudellinen tietämys on heikkoa, tarvitaan silloin tukea taloudellisen tietämyksen edistämiseksi. Tällainen tilanne voisi syntyä esimerkiksi silloin, jos asiakas on ulkomaalainen eikä tunne suomalaisia käytäntöjä tai jos säästeliäästi elävä vanhus ei tiedä, miten laskut

maksetaan. Jos puolestaan taloudellinen kompetenssi on erinomaisella tasolla, mutta asiakkaalla on vakavia talousvaikeuksia, johtuvat ne silloin ulkopuolisista tekijöistä. Esimerkiksi työkyvyttömyyden seurauksena romahtaneet tulot voisi olla yksi tämänkaltainen tekijä. Tällaisessa tilanteessa yleisen talousosaamisen parantaminen ei ole toimiva interventio - sen sijaan sopivien taloudellisten tukien tarjoaminen voisi auttaa tilanteessa parhaiten.

Taloudellisen toimintakyvyn konseptuaalisen mallin muodostamisessa on onnistuttu säilyttämään toimintamahdollisuuksien viitekehysten keskeisin vahvuus: yksilö- ja ympäristötekijöiden yhtäaikainen huomiointi. Tämän vuoksi malli kytkeytyy vahvasti omaan tutkimustehtävääni ja palvelee sitä erinomaisella tavalla.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä osiossa kuvailen yksityiskohtaisesti tutkimukseni etenemistä. Kuvailen käyttämäni tutkimusaineiston piirteet sekä esitän vaiheittain suorittamani sisällönanalyysin etenemisen. Sen jälkeen esittelen tutkimukseni tulokset.

4.1 Aineiston kuvailu ja analyysi

4.1.1 Tutkimusaineiston kuvailu

Tutkimuksessa käyttämäni aineisto ”*FSD3408 Velkaantuminen ja häpeä - kirjoitusaineisto 2019–2020*” on julkaistu Tietoarkistossa vuoden 2021 syyskuussa. Aineiston on kerännyt sosiaalityön maisteriopiskelija Anne Syrjänen Itä-Suomen yliopistosta 28.11.2019 – 15.1.2020 välisenä aikana. Kirjoitukset on kerätty sähköisesti jakamalla kirjoituskutsua velkaantuneiden Facebook-ryhmässä sekä eri kaupunkien Facebook-ryhmissä. Aineistonkeruussa on hyödynnetty Penna-kirjoitusaineistojen keruutyökalua. (Syrjänen 2020.)

Alkuperäinen aineisto sisälsi 49 vastausta, joista poistettiin ne vastaukset, joille ei ollut annettu arkistointilupaa. Lisäksi poistettiin kaksi tiedostoa, jotka sisälsivät ainoastaan taustatiedot sekä kaksi kertaa lähetetyn tiedoston kopio. Lopullinen tutkimuksessa hyödynnetty aineisto koostui 35 kirjoituksesta. (Syrjänen 2020.)

Vastauslomakkeessa vastaajia pyydettiin kirjoittamaan vapaamuotoinen teksti siitä, millaisia häpeäkokemuksia heillä on ollut velkaantumiseen liittyen. Vastaamisen tueksi lomakkeeseen liitettiin apukysymyksiä, joissa kysyttiin muun muassa sitä, miten vastaaja velkaantui, miten häpeä vaikutti avun hakemiseen ja

miten ympäristö liittyi häpeän kokemiseen. (Syrjänen 2020.) Loput apukysymykset ovat nähtävissä liitteenä olevasta vastauslomakkeesta (Liite 1).

4.1.2 Sisällönanalyysin toteutus

Tutkimukseni lähtökohtana toimii taloudellisen toimintakyvyn konseptuaalinen malli. Halusin tutkimuksessani tarkastella sitä, millaisiin taloudelliseen toimintakykyyn vaikuttaviin tekijöihin kirjoittajat spontaanisti viittaavat teksteissään. Spontaaniudella tarkoitan sitä, että tutkimusaineistoa kerätessä vastaajia on ohjeistettu pohtimaan velkaantumiseen liittyviä häpeän kokemuksia. Näin ollen mahdollinen taloudelliseen toimintakykyyn viittaaminen on tapahtunut tekstissä täysin kirjoittajan omasta tahdosta ilman, että häntä olisi siihen erikseen ohjeistettu. Tutkimuskysymykseni oli ”Millaisia taloudellista toimintakykyä vahvistavia ja heikentäviä tekijöitä ylivelkaantuneiden kirjoituksista on paikannettavissa?”

Lähestyin tutkimuskysymystä laadullisen sisällönanalyysin menetelmin. Laadullinen sisällönanalyysi sopii tutkimusmenetelmäksi silloin, kun tarkoituksena on tutkia, mistä asioista ja aiheista aineisto kertoo. Tavoitteena on luoda tutkittavasta aiheesta selkeä ja ymmärrettävä kuvaus. Sisällönanalyysi ei varsinaisesti perustu millekään yksittäiselle teoreettismetodologiselle ajattelulle, minkä vuoksi analyysille ei ole olemassa yhteisiä sääntöjä tai erityisiä analyysia ohjaavia käsitteitä (Vuori n.d.). Laadullista sisällönanalyysia voidaan käyttää kirjoitettujen tekstien sisällön analysointiin, minkä vuoksi menetelmä sopii hyvin tutkimusaineistoni metodologiseksi lähtökohdaksi.

Laadullisen sisällönanalyysin ensimmäinen työvaihe on tutkijan tekemä koodaus, jossa tutkija poimii ja nimeää aineistosta erilaisia sisällöllisiä elementtejä. Teoriaohjaavassa koodauksessa tutkija valitsee poimimansa elementit teoreettisen ymmärryksensä perusteella. (Vuori n.d.) Omassa tutkimuksessani teoreettinen lähtökohta perustuu taloudellisen toimintakyvyn käsitteelle, minkä vuoksi poimin aineistosta systemaattisesti kaikki viittaukset taloudelliseen toimintakykyyn vaikuttavista tekijöistä.

Koska tutkimuskysymyksessäni halusin selvittää erikseen taloudellista toimintakykyä vahvistavia ja heikentäviä tekijöitä, päätin antaa molemmille vaikutussuunnille omat koodivärinsä. Aineistoa koodatessani huomasin pian, että taloudelliseen toimintakykyyn vaikuttavat tekijät voidaan luokitella myös sen mukaan, johtuvatko ne enemmän yksilöstä vai ympäristön vaikutuksesta. Sen vuoksi päätin antaa omat koodivärinsä myös sisäisille ja ulkoisille tekijöille. Tämä oli hyvin luonnollinen valinta myös sen vuoksi, että taloudellisen toimintakyvyn käsite viittaa sekä ihmisen sisäisiin, yksilökohtaisiin ominaisuuksiin että ulkoisiin ominaisuuksiin, kuten mahdollisuuksiin ja rakenteisiin (Viitasalo 2020).

Sisäisellä tekijällä tarkoitan sellaista asiaa, joka tulee ihmisestä itsestään: tällaisia asioita voivat olla esimerkiksi motivaatio raha-asioiden selvittämiseen tai päätös maksaa laskuja pikavipeillä. Ulkoisella tekijällä tarkoitan puolestaan ihmisen ympärisössä vaikuttavaa asiaa, kuten hyvää turvaverkkoa, yhteiskunnan lamaa tai itsestä riippumatonta sairastumista. Käytin koodauksessa yhteensä neljää väriä, jotka symboloivat taloudellista toimintakykyä vahvistavia ulkoisia ja sisäisiä tekijöitä sekä sitä heikentäviä ulkoisia ja sisäisiä tekijöitä.

Koodauksen jälkeen seuraava sisällönanalyysin vaihe on nimeltään teemoittelu, jossa pyritään yhdistelemään poimittuja ilmaisuja erillisiksi luokiksi tai teemoiksi. Tämä vaihe voidaan toteuttaa useaan kertaan, jolloin analyysissa siirrytään asteittain aineiston konkreettisista ilmauksista abstraktimpiin kokoaviin käsitteisiin. Keskeistä on aineiston järjesteleminen tiiviiseen muotoon niin, että se ei kuitenkaan kadota tarjoamaansa informaatiota. (Vuori n.d.)

Koodauksen seurauksena minulla oli jo valmiina neljä pääkategoriaa, minkä vuoksi lähdin toteuttamaan teemoittelua jokaiselle kategorialle erikseen. Aluksi muodostin värikoodatuista tekstipätkistä pelkistetyt ilmaukset ja kirjoitin ne oikeiden pääkategorioiden alle. Sen jälkeen lajittelin samankaltaiset ilmaukset omiksi alaryhmikseen ja nimesin ne mahdollisimman osuvasti alaryhmiä kuvaavilla termeillä. Lopuksi viimeistelin jaottelun poistamalla muutaman ”ylijääneen” ilmauksen, jotka eivät olleet tulleet mainituiksi muiden kirjoittajien teksteissä ja jotka eivät näyttäneet merkittävinä tekijöinä kokonaisuuden kannalta. Näin sain muodostettua toimintakykyyn vaikuttavien tekijöiden nelikentän, josta muodostui tutkimukseni keskeisin tulos.

Alaryhmien muodostaminen oli analyysissa kaikkein haastavin vaihe, sillä ryhmien väliset erot olivat hyvin häilyviä. Tämän seurauksena päädyin kokeilemaan monenlaisia luokittelutapoja ennen kuin taulukko muotoutui nykyiseen muotoonsa. Esimerkiksi sairastuminen oli aluksi omana alaryhmänään, sillä se näyttäytyi teksteissä merkittävänä taloudellista toimintakykyä heikentävänä tekijänä. Kuitenkin tekstien perusteella sairastuminen vaikutti taloudelliseen toimintakykyyn ennen kaikkea välillisesti töistä poisjäämisen kautta, minkä vuoksi päädyin yhdistämään sairastumisen ja tulojen romahtamisen alaryhmät toisiinsa.

Pääkategoria	Koodattu tekstipätkä	Pelkistetty ilmaus	Lopullinen alaryhmä
Heikentävät sisäiset tekijät	<p>"Maksaakseni laskuni ja asumiseni sekä elämiseni otin 50€ pikavipin. Ja taas seuraavassa kuussa jäin miinukselle, jolloin otin uuden pikavipin, tällä kertaa isomman. Ja siitä se oravanpyörä alkoi pyörimään."</p> <p>"Aloin ostaa osamaksulla, joita paljon markkinoitiin. Pian löysin itseni tilanteesta, että minulla oli velkaa moneen suuntaan ja pienet tulot ei riittänyt niiden maksuun. Velkaa oli osamaksuista, pienistä luotoista, puhelinlaskuista ja vuokrasta."</p>	<p>Pikavippejä kuukausittaisiin kuluihin</p> <p>Osamaksujen ja luottojen ottaminen</p>	Pikalainojen ottaminen
Heikentävät ulkoiset tekijät	<p>"Yhteiskunnan apu, erityisesti ennaltaehkäisy, ennen kuin tilanne pahenee, on nykyään aivan onnetonta. Kun Kela hoitaa toimeentuloon liittyvät asiat, ei ole vastassa inhimillistä sosiaaliryöstöä, jonka kanssa puhua ja käydä kokonaisuutta läpi. On iso byrokraattinen laitos, joka tuntuu jo ajatuksissakin ylittävääsemättömän vaikealta paikalta hakea tai saada apua."</p> <p>"Sosiaalitoimisto kieltäytyi TT tuesta [toimeentulotuesta] ja avusta mitä pyysi."</p>	<p>Yhteiskunnan ennaltaehkäisevät palvelut riittämättömiä, Kelasta ei apua</p> <p>Sosiaalitoimistosta ei riittävää tukea</p>	Toimimattomat palvelut
Vahvistavat sisäiset tekijät	<p>"Lopulta rohkaistuin 15 vuoden velallisuuden jälkeen velkaneuvontaan ja olen nyt velkajärjestelyssä. Velkajärjestelyn myötä häpeä on hieman helpottanut, koska en ole pakkotoimien piirissä vaan maksan itse velkaani."</p> <p>Aluksi velat tuntuivat vain olevan se ongelma, vaikka todellinen ongelma oli ja on uhkapelit. Sain netistä itse hakemalla apua peliriippuvuuteen perehtyneeltä taholta. Tällä hetkellä olen peliriippuvaisten tuen piirissä netin kautta tapahtuvassa ohjelmassa ja suunta on vain parempaan.</p>	<p>Velkaneuvontaan hakeutuminen</p> <p>Avun hakeminen peliriippuvuuteen</p>	Avun hakeminen

<p>Vahvistavat ulkoiset tekijät</p>	<p>"Äitini on ollut erittäin paljon tukena ja auttanut minua selvittämään asioitani. Ystäväni oli todella ymmärtäväinen ja toinen ystäväni kertoi, että hänkin on ollut velkajärjestelyssä ja saa kohta luottotiedot takaisin"</p> <p>"Tyttäreni rohkaisevat sanat antoivat uskoa että tämä kurjuus vielä on voitettavissa. Niin koitti se päivää että minulle ilmoitettiin että viimeinenkin erä oli maksettu."</p>	<p>Äidin apu asioiden selvittelyssä, ystävien tuki</p> <p>Tyttären tuki ja rohkaisu</p>	<p>Tukiverkko</p>
<p>Poistetut ilmaukset</p>	<p>"Ryypäsin usein ja usein myös tarjosin kavereille. Oli "ystävä", joka käytti minun kiltteyttä hyväksi ja hänen menojaan maksoin usein. Hän jotain maksoi takaisin, mutta ei läheskään kaikkea"</p> <p>"Elämässäni tapahtui eräs murheellinen tapahtuma, jonka vuoksi sitten rauhoituin hetkeksi. Sinä aikana sain raha-asiat kuntoon."</p>	<p>Kavereiden menojen rahoittaminen</p> <p>Murheellinen tapahtuma, rauhoittuminen</p>	<p>Hyväsydämyys</p> <p>Pysäyttävä tapahtuma</p>

Huom. Lainauksista on korjattu satunnaisia kirjoitus- ja lyöntivirheitä lukemisen sujuvoittamiseksi. Korjauksien tekeminen ei ole muuttanut tekstien asiasisältöjä tai niiden tulkintaa.

4.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

4.2.1 Tutkimuksen eettisyys

Olen huomionnut tutkimuseettiset seikat asianmukaisella tavalla jokaisessa tutkimuksen vaiheessa eikä tutkimuksen toteuttamista varten ole ollut tarpeellista hankkia tutkimuslupaa tai eettistä ennakoarviointia. Tutkittaville on kerrottu ennen tutkimukseen osallistumista, että henkilötietoja käsitellään tietosuojalain mukaisesti akateemisen ja kirjallisen ilmaisun tarkoitukseen. Jokainen tutkimukseen osallistunut henkilö on antanut kirjallisen luvan oman tekstinsä julkaisemiselle ja pysyväälle arkistoinnille Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon.

Aineistonkeruu ja -hallinta on toteutettu siten, että tutkittavien henkilöllisyys on ollut itseltäni salattu koko tutkimuksen ajan. Aineistoa kerätessä ei ole kysytty taustatietojen lisäksi muita henkilötietoja, ja kirjoittajia on pyydetty jättämään kirjoituksistaan pois kaikkien yksityishenkilöiden nimet. Kaikki tutkimukseen

osallistuneet henkilöt olivat täysi-ikäisiä. Olen sitoutunut hävittämään välittömästi kaikki tutkimusaineiston tiedot tutkimuksen valmistumisen jälkeen.

Tutkimuksessa käsitellyt teemat ovat melko sensitiivisiä, mikä on voinut herättää voimakkaitakin tunteita tutkimukseen osallistujissa. Sen vuoksi on erityisen tärkeää, että tutkimukseen osallistuminen on ollut täysin vapaaehtoista ja tapahtunut tutkittavan oman motivaation innoittamana ilman ulkopuolisen painostuksen riskiä. Tämä on varmistettu siten, että tutkittaville ei ole lähetetty erikseen henkilökohtaista pyyntöä osallistua tutkimukseen, vaan yleiseen ilmoitukseen on jokainen voinut tarttua niin halutessaan. Ilmoituksessa kerrottiin selkeästi, mitä tutkimuksessa tullaan käsittelemään, joten aiheen sensitiivisyys oli etukäteen tutkittavien tiedossa.

Eettisyyden näkökulmasta tutkimuksen tekemistä tästä aiheesta voidaan pitää moraalisesti tärkeänä: Tutkittaville tarjoutui ehkä ensimmäistä kertaa tilaisuus kertoa ylivelkaantumiseensa liittyvistä vaikeistakin tunteista ja mahdollisuus saada äänensä kuuluviin. Osaltaan tutkimukseni auttaa poistamaan sitä stigmaa, joka ylivelkaantumiseen liittyy tuomalla esiin ulkopuolisten tekijöiden myötävaikutuksen velkaantumisprosessissa.

4.2.2 Tutkimuksen luotettavuus

Perinteisesti tutkimuksen luotettavuutta on tarkasteltu validiteetin ja reliabiliteetin käsitteiden avulla. Lyhyesti määriteltynä validiteetti tarkoittaa sitä, että tutkimusmenetelmällä mitataan sitä asiaa, jota sillä on tarkoitus mitata. Reliabiliteetti tarkoittaa puolestaan tutkimuksen toistettavuutta eli sitä, onko tutkimus mahdollista toistaa myös muissa tutkimuksissa. (Puusa ym. 2020.)

Tässä tutkimuksessa käytetyn mittarin eli kyselylomakkeen validiteetti on heikko, sillä se on luotu mittaamaan ylivelkaantumisesta aiheutuvaa häpeää eikä taloudellista toimintakykyä. Toisaalta tämä voidaan nähdä osaltaan tutkimukseni vahvuutena: Kun kirjoittajat kertovat ylivelkaantumisprosessistaan, he tulevat samalla kuvanneeksi oman taloudellisen toimintakykynsä kehittymistä. Samalla tulee ilmi seikkoja, jotka ovat helpottaneet tai vaikeuttaneet tilannetta. Koska kirjoittajia ei ole erikseen ohjattu kirjoittamaan taloudelliseen toimintakykyynsä vaikuttavista asioista, ovat ne tulleet mainituksi täysin spontaanisti ilman tutkijan ohjailevaa vaikutusta. Tämän seurauksena kirjoittajat kertovat teksteissään aidosti kaikkein tärkeimmistä tekijöistä ja käännekohdista, joilla on ollut merkitystä heidän rahatilanteidensa kehittymiselle. Lisäksi tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että tutkimusaineisto on kerätty anonyymisti kirjoitusmuodossa. Ylivelkaantuminen on erittäin sensitiivinen aihe, joka aiheuttaa paljon häpeän tunteita, mikä voi johtaa totuuden kaunisteluun ja asioiden kertomatta jättämiseen. Kun tutkimushenkilöille on annettu mahdollisuus kirjoittaa kokemuksistaan ilman tutkijan läsnäoloa tai

aikarajaa, on se mahdollistanut sellaisen tiedon jakamisen, joka ei muutoin välttämättä olisi tullut ilmi.

Tutkimukseni reliabiliteettia olen pyrkinyt vahvistamaan kuvailemalla avoimen yksityiskohtaisesti jokaisen tutkimukseni vaiheen toteutustavan. Kuitenkaan tätä tutkimusta ei ole mahdollista toistaa uudelleen täysin identtisellä tavalla, sillä objektiivisuuteen pyrkivästä asenteestani huolimatta olen omien subjektiivisten tulkintojeni vanki. Joku toinen tutkija olisi voinut tulkita ja analysoida samaa aineistoa eri tavalla ja näin saada siitä erilaisia tuloksia.

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa aina myös käytetyn aineiston koko ja edustavuus. Käyttämäni aineisto on riittävä laadullisen tutkimuksen tavoitteita ajatellen, mutta aineiston koko on kuitenkin liian pieni, jotta sen pohjalta voitaisiin tehdä laajoja suuria väkijoukkoja koskettavia johtopäätöksiä. Tavoitteenani olikin ensisijaisesti tehdä tutkimaani ilmiötä ymmärrettävämmäksi. Koska aineisto kerättiin Facebook-ryhmissä olleen ilmoituksen avulla, ei otos täytä systemaattisen otannan peruseräitä, vaan tutkimukseen valikoitui aiheesta eniten kiinnostuneet henkilöt. Tämän vuoksi otos ei ole edustava, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että tyypillisimmän ylivelkaantuneen ihmisryhmän eli alle 30-vuotiaiden miesten kirjoituksia oli käyttämässäni aineistossa vain kaksi. Aineiston sukupuolijakauma on vino, sillä suurin osa kirjoittajista on naisia. Edellä olen tuonut ilmi, että taloudellista toimintakykyä voi olennaisesti heikentää jokin vaikea kognitiivisella tasolla vaikuttava häiriö, kuten pitkälle edennyt Alzheimerin tauti. Tällaiset häiriöt vaikuttavat heikentävästi usein myös muunlaiseen toimintakykyyn, kuten esimerkiksi digitaalisten laitteiden käyttämiseen, mikä on todennäköinen selitys sille, miksi aineistossa ei ollut vakavista kognitiivisista häiriöistä kärsivien ihmisten kirjoituksia.

Olen tutkimuksessani ottanut huomioon taloussosiaalityön ja ylivelkaantumisen ilmiön tuoreuden yhteiskunnallisessa kontekstissa. Molemmilla kentillä on viime vuosina tapahtunut nopeaa muutosta, mikä on vaikuttanut niistä tuotetun tiedon suhteellisen nopeaan vanhenemiseen. Sen vuoksi olen käyttänyt näitä teemoja tarkastellessani mahdollisimman tuoreita ja ajantasaisia lähteitä, mikä näkyy muun muassa runsaana internet-lähteiden hyödyntämisenä. Joissakin tilanteissa olen viitannut myös hieman vanhempiin lähteisiin, mikäli olen arvioinut lähteen tiedon olevan edelleen relevanttia. Esimerkiksi ylivelkaantumisen aiheuttaman stressin seurausten voidaan olettaa pysyneen samana vuosikymmenen ajan.

Tutkimukseni tulosten tulkinnassa on otettava huomioon se, että tutkittavaan aiheeseen liittyy vahvasti häpeällinen leima. Yksi tutkimuksen tuloksista on, että kirjoituksista oli paikannettavissa selvästi enemmän taloudellista toimintakykyä heikentäviä ulkoisia tekijöitä suhteessa sisäisiin tekijöihin. Häpeän tunne on mahdollisesti voinut vaikuttaa tutkittaviin siten, että he ovat

tiedostamattaan saattaneet korostaa ulkoisten tekijöiden merkitystä ylivelkaantumisen taustalla – jos velkaantumisen katsotaan aiheutuneen itsestä riippumattomista syistä, on sen aiheuttamaa häpeän tunnetta helpompi hallita.

Tutkimukseni tavoitteena oli ennen kaikkea löytää kirjoituksista sellaisia tekijöitä, jotka kirjoittajat kokevat merkitykselliseksi ylivelkaantumisen ja siitä selviämisen kannalta. Haluan korostaa, että tutkimukseni ei ole syy-seuraussuhteita selvittävä vaikuttavuustutkimus, eikä se täytä tällaisen tutkimuksen kriteereitä.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Sisällönanalyysin seurauksena muodostui yhteensä 18 alaryhmää, joista suurin osa sijoittui taloudellista toimintakykyä heikentävien tekijöiden pääkategorioiden alle. Eniten kirjoittajien teksteistä oli paikannettavissa taloudellista toimintakykyä heikentäviä ulkoisia tekijöitä, kun taas sitä vahvistavia ulkoisia tekijöitä oli löydettävissä vain kolme. Helpoiten tutkimuksen tulokset ovat hahmotettavissa seuraavan nelikentän avulla.

TAULUKKO 2 Taloudelliseen toimintakykyyn vaikuttavien tekijöiden nelikenttä

	Heikentävät	Vahvistavat
Sisäiset	Taloulosaamisen puute Avun hakematta jättäminen Pikalainojen ottaminen Peliriippuvuus	Taloulosaaminen Avun hakeminen Sinnittely
Ulkoiset	Toimimattomat palvelut Puuttuva tukiverkko Tulojen romahtaminen Lama Elämänmuutokset Taloudellinen väkivalta Ylisukupolvisuus Yllättävät menot	Toimivat palvelut Tukiverkko Vakituinen työpaikka

5.1 Taloudellista toimintakykyä heikentävät sisäiset tekijät

Taulukon ensimmäisessä kentässä on jaoteltu sellaiset yksilön sisäiset tekijät, jotka näyttäytyvät ylivelkaantuneiden kirjoituksissa taloudellista toimintakykyä heikentävinä asioina. Tällaisia tekijöitä ovat talousosaamisen puute, avun hakematta jättäminen, pikalainojen ottaminen sekä peliriippuvuus.

Kuten tutkimukseni teoriaosuudessa toin ilmi, talousosaaminen on merkittävä tekijä taloudellisen toimintakyvyn kannalta. Siksi ei ole yllättävää, että talousosaamisen puute näyttäytyy teksteissä erityisen tärkeänä taloudellista toimintakykyä heikentävänä tekijänä. Olen taloudellisen toimintakyvyn konseptuaalista mallia mukailien luokitellut tähän ryhmään kuuluvaksi sekä taloudellisen tietämyksen että taloudellisen arviointikyvyn puutteeseen liittyvät viittaukset. Ne voivat olla suoria ilmauksia kuten *"en ymmärtänyt rahasta mitään"* ja *"olin sokea rahalle"* tai epäsuoria ikään kuin tekstissä piilossa olevia viittauksia. Epäsuorasti talousosaamisen puute ilmenee siitä, miten kirjoittajat kuvaavat talouteen liittyviä valintojaan. Esimerkiksi eräässä tekstissä kirjoittaja mainitsee ottaneensa kuukausittain lainaa normaaliin elämiseen matalan palkkatason vuoksi. Hänellä ei ollut tiedossa lähitulevaisuudessa kasvavia tuloja tai suunnitelmaa siitä, miten kasvava velka saadaan maksettua, mutta siitä huolimatta hän jatkoi kuukausittaisten lainojen ottamista. Lopulta kirjoittaja velkaantui pahasti. Tämä esimerkki kertoo siitä, että kirjoittajalla ei ole ollut riittävästi keinoja hallita talouttaan esimerkiksi suunnittelemalla pitkän tähtäimen budjettia, minkä vuoksi olen luokitellut tämän ja vastaavan kaltaiset esimerkit kuuluvaksi talousosaamisen puute -ryhmän alle. Tyypillisimmin talousosaamisen puute näyttäytyy yli varojen elämisenä, jonka taustalla voi olla monenlaisia syitä. Esimerkiksi halu näyttää muille pärjäävänsä taloudellisesti, lapsen vaatteisiin panostaminen tai vapaa-ajan viettäminen festareilla olivat vaikuttaneet kirjoittajien päätökseen kuluttaa enemmän kuin heillä todellisuudessa olisi ollut varaa.

Toinen merkittävä taloudelliseen toimintakykyyn heikentävästi vaikuttava sisäinen tekijä on analyysin perusteella avun hakematta jättäminen. Tämän taustalla voi tekstien perusteella olla useita syitä: Osa kokee velkaongelmastaan niin voimakasta häpeää, että se estää avun hakemisen. Myös uupumus pitkään jatkuneeseen raskaaseen tilanteeseen välittyy teksteistä esimerkiksi sellaisten ilmaisujen kautta kuin *"en enää jaksanut välittää mistään"* tai *"avun hakeminen tuntui ylitsepääsemättömältä"*. Avun hakemattomuuteen voi vaikuttaa myös tietämättömyys saatavilla olevista palveluista tai vaikeus kohdata ja myöntää olemassa olevaa ongelmaa. Lisäksi joissakin teksteissä kirjoittajat kertovat

jättäneensä hakematta apua johtuen tunteesta, että he eivät ole ansainneet muiden apua itse aiheutettuun ongelmaan:

”En ole hakenut apua, koska itse olen asiaini sotkenut, ja itse saan ne kanssa korjata.”

”Itse olen tämän aiheuttanut ja itse on yritettävä jaksaa eteenpäin.”

Pikalainojen ottaminen näyttäytyi ylivelkaantuneiden teksteissä yhtenä merkittävimmistä taloudellista toimintakykyä heikentävistä tekijöistä. Vaikka pikalainojen ottaminen on alaryhmänä limittäinen talousosaamisen kanssa, halusin erotella ne toisistaan sen vuoksi, että merkittävä osa kirjoittajista mainitsee pikalainojen ottamisen kaikkein tärkeimpänä syynä ylivelkaantumiselle. Usein kirjoituksissa mainitaan myös pikalainan maksamisesta pois toisella pikalainalla, mikä osaltaan on vaikuttanut velkakierteen pahenemiseen.

Pikalainojen ottaminen kietoutuu kirjoituksissa vahvasti myös rahapeliriippuvuuteen. Usea kirjoittaja mainitsee rahoittaneensa pelaamistaan pikalainoilla, mikä puolestaan on johtanut taloudellisen toimintakyvyn heikkenemiseen ja lopulta ylivelkaantumiseen. Osa ongelmapelaamisesta kärsineistä kirjoittajista kertoo, että tavoitteena oli ollut maksaa kertyneet velat pois voittorahoilla sitten, kun voittoa peleistä olisi kertynyt tarpeeksi. Nämä löydökset eivät ole yllättäviä, sillä rahapeliriippuvuus kytkeytyy vahvasti ylivelkaantumisen juurisyihin. Ronald Pavalko kirjoittaaakin, että tyypillisesti rahapeliriippuvainen ei ole varaton, vaan pahasti velkaantunut. Tämä johtuu rahapelien satunnaisten voittojen aiheuttamasta illuusiosta siitä, että seuraavan ”hyvän päivän” tuotoilla velat saa maksettua pois, mikä madaltaa kynnystä ottaa velkaa pelaamista varten. (Pavalko 2001, 105–107.)

5.2 Taloudellista toimintakykyä vahvistavat sisäiset tekijät

Siinä missä analyysin tuloksena taloudellista toimintakykyä heikentäviä sisäisiä tekijöitä ovat talousosaamisen puute ja avun hakematta jättäminen, ovat vastaavasti sitä vahvistavia tekijöitä talousosaaminen ja avun hakeminen. Lisäksi kolmantena tekijänä teksteistä on paikannettavissa sinnittelyn alaryhmä.

Talousosaaminen näyttäytyy teksteissä pääosin epäsuoralla tavalla esimerkiksi mainintoina henkilökohtaisten tulojen ja menojen suunnittelusta tai menojen pienentämisestä. Talousosaamiseen viitataan erityisesti puhuttaessa ajasta

ylivelkaantumisen jälkeen, kun talousosaamisessa on tapahtunut muutosta parempaan:

"Nyt olen luottotiedollinen enkä aio ikinä enää joutua samaan tilanteeseen. Olen edelleenkin rahan käytössä höveli ja minun on hankala säästää rahaa, mutta ymmärrän silti ostaa vaan sen, mihin minulla on varaa."

"Vieläkin puhelimeni ja sähköpostini täyttyy viesteistä, jotka tarjoavat helppoa luottoa. En enää voisi kuvitellakaan maksavani niihin."

Avun hakeminen näyttäytyy teksteissä merkittävänä käännekohtana ylivelkaantumisen pysäyttämisen ja toipumisen alkamisessa. Avun hakemisen kohteita ovat esimerkiksi omat vanhemmat, sosiaalipalvelut, velkaongelmien hoitoon erikoistuneet palvelut tai peliriippuvuuden hoitoon suunnatut palvelut. Usein avun hakemista edeltää hetki, jolloin kirjoittaja joutuu myöntämään itselleen olevansa tilanteessa, josta ei enää voi omin avuin selvitä. Myös esimerkiksi se, että ylivelkaantunut saa tietää jonkin palvelun olemassaolosta voi olla merkittävä tekijä avun hakemisessa.

Ylivelkaantuneiden teksteissä sinnittely näyttäytyy lamaantumisen vastakohtana: Siinä missä lamaantumisen seurauksena ihminen luovuttaa kaikista ponnisteluyrityksistä, sinnittely saa ihmisen yrittämään vielä ankarammin vastoinkäymisten kohdatessa. Usean työn tekeminen yhtä aikaa, äärimmäisen taloudellisen niukkuuden noudattaminen ja taistelemisen tärkeimpien laskujen maksamiseksi ovat esimerkkejä sinnittelystä. Sinnittelyä kuvatessaan kirjoittajat käyttävät paljon taisteludiskurssia. Tällä tarkoitan sitä, että sinnittelystä kertovissa teksteissä käytetään paljon sanoja kuten taisteleminen, selviytyminen ja pärjääminen.

"Selviytyäkseni kahden asunnon lainanmaksuista jouduin tekemään kahta työtä yhtä aikaa. Maksukykyäni vuoksi en tässä vaiheessa menettänyt luottotietojani. Selvoisin maksuista ja sain maksettua vaaditun summan 2,5 vuodessa. Taloutemme oli todella niukkaa ja köyhää. Kaurapuurolle tuli päivittäin käyttöä, koska rahamme riittivät siihen."

"Taistelin kahden työn voimilla että sain tärkeät laskut maksettua. Isommat oli pakko jättää ja ne menivät ulosottoon jossa niitä makselin pienestä palkastani 8 vuotta. ... Omat ja lasten vaatteet olivat vanhoina ostettuja ja mihinkään kampaajiin ei ollut varaa, hiuksia ei ole kukaan oikea parturi leikannut 10 vuoteen. ... Häpesin rikkinäisiä housujani, joita ompelin iltapimeässä, ettei lapset näe."

5.3 Taloudellista toimintakykyä heikentävät ulkoiset tekijät

Tutkimuksessani taloudellisia toimintakykyä heikentäviä ulkoisia tekijöitä löytyi määrällisesti kaikkein eniten. Näitä ovat toimimattomat palvelut, puuttuva tukiverkko, tulojen romahtaminen, lama, elämänmuutokset, taloudellinen väkivalta, ylisukupolvisuus sekä yllättävät menot.

Olen luokitellut palveluiden toimimattomuuden taloudellista toimintakykyä heikentäväksi tekijäksi silloin, kun tekstistä ilmenee yhteiskunnallisen palvelun kyvyttömyys vastata kirjoittajan tarpeisiin. Tällaisia ovat esimerkiksi tilanteet, joissa kirjoittaja on yrittänyt hakea apua taloudelliseen tilanteeseensa, mutta kokee jääneensä ilman yhteiskunnan tukea. Muun muassa pitkä jonotusaika velkaneuvontaan, vaikeasti hahmotettavat palvelut, lannistava kohtaaminen työntekijän kanssa tai taloudellisten tukien myöntämisen estävä byrokratia kuuluvat tämän kategorian alle.

Siinä missä hyvä tukiverkko toimii taloudellista toimintakykyä vahvistavana tekijänä, tukiverkon puute vaikuttaa päinvastaisesti. Erityisesti vanhempien tarjoaman tuen puuttuminen näyttäytyy teksteissä vahingollisena.

"Lapsuuteni ja nuoruuteni oli hankala vanhempani kanssa ja minut heitettiin kotoa pihalle täytettyäni 18. Sain asunnon odotettuani 3kk. Olin jotenkin hukassa ja en ymmärtänyt rahasta mitään, joka johti osamaksuihin ja niiden paikkaamiseen pikavipeillä."

"Kerrottuani asiasta omalle isälleni sain kamalat huudot kuinka olen voinut kusta asiani niin pahasti, isäni ei ymmärtänyt ollenkaan. Vielä tänäkin päivänä hän jaksaa muistuttaa kuinka olen typerä idiootti."

Talouden tulojen romahtaminen mainitaan kirjoituksissa yhtenä merkittävänä ylivelkaantumiseen vaikuttaneena tekijänä. Yleisimmin syyksi tulojen romahtamiselle mainitaan oma tai puolison pitkäaikainen sairastuminen esimerkiksi masennukseen tai työuupumukseen, minkä seurauksena on jouduttu jäämään töistä pitkälle sairauslomalle tai sairaseläkkeelle. Myös muun muassa yrityksen konkurssi, työttömäksi jääminen, taloudellisen tuen loppuminen ja eläkkeelle siirtyminen mainittiin tulojen romahtamisen syinä.

Yhteiskunnan lama vaikuttaa luonnollisesti kansalaisten taloudelliseen toimintakykyyn. 90-luvun lama ja vuoden 2008 talouskriisi mainittiin teksteissä syinä sille, että otettuja lainoja ei saatukaan maksettua, mikä johti lopulta ylivelkaantumiseen.

Elämänmuutokset on tutkimuksissa havaittu riskiksi ylivelkaantumiselle, sillä niihin liittyy usein tulojen pienenemistä tai menojen kasvua (Peura-Kapanen & Lehtinen 2011, 78). Siksi ei ole yllättävää, että elämänmuutosten vaikutus

taloudelliseen toimintakykyyn on havaittavissa myös tässä tutkimuksessa. Esimerkiksi lapsen syntymä, opintojen aloittaminen tai omilleen muuttaminen ovat tässä tutkimuksessa taloudellista toimintakykyä heikentäviä elämänmuutoksia. Myös yhtäältä kumppanista eroaminen ja toisaalta kumppanin kanssa yhteen muuttaminen osoittautuivat riskitekijöiksi taloudellisen toimintakyvyn kannalta, sillä molempiin muutoksiin liittyy myös taloudellisia ulottuvuuksia. Eron seurauksena asumiskulut voivat miltei tuplaantua kumppanin muuttaessa pois asunnosta ja kulujen jäädessä näin kokonaan toisen hoidettavaksi. Myös esimerkiksi yhteisen asunnon lunastaminen toiselta osapuolelta voi vaatia lainan ottamista. Yhteen muuttaminen on riskitekijä erityisesti silloin, jos toinen suhteen osapuoli elää tukien varassa: avopuolison palkan vuoksi esimerkiksi opiskelija voi menettää asumistukensa.

Yksi itseäni eniten yllättävistä tutkimustuloksista oli parisuhteessa esiintyvän taloudellisen väkivallan merkitys yksilön taloudelliselle toimintakyvyille. Taloudellisella väkivallalla parisuhteessa tarkoitetaan sellaista toistuvaa käytöstä, jolla pyritään kontrolloimaan ja satuttamaan kumppania taloudellisesti. Tämä voi tapahtua esimerkiksi estämällä kumppanin mahdollisuuden työntekoon tai koulutukseen, rahankäytön sääntelyllä, yhteisen omaisuuden määrästä valehtelemalla tai varastamalla kumppanilta rahaa. (Adams ym. 2008, 563–567.) Kirjoituksissa tuodaan esiin, kuinka entisen kumppanin taloudellinen hyväksikäyttö vaikuttaa väkivallan kokijoihin vielä useiden vuosien jälkeenkin. Esimerkiksi velan ottaminen kumppanin nimiin hänen tietämättään, laskujen maksamatta jättäminen sekä taloudellisista asioista valehteleväminen ovat lopulta johtaneet kirjoittajien ylivelkaantumiseen.

”Hallitsi [entinen puoliso] talousasioiden hoitamisen perheessämme kokonaan, eikä halunnut minun puuttuvan siihen. Syyllisti jos oli tiukkaa. Jos oli taloudellisesti helpommat ajat, tavoitteli elämäntyyliä joka keräännytti velkaa. Kallis auto, asunto, merkkivaatteet jne. Jos tuli tiukempaa, niin hoiti omat laskunsa ja yhteiset, mutta jätti minun laskujani maksamatta tietoisesti. Oli sitä mieltä, että pääasia on, että toisella on luottotiedot kunnossa avioliitossa. Asumuseron aikana aiheutti tahallisesti lisää vahinkoa, koska ei halunnut neuvotella raha-asioista ja pimitti niitä. Asioiden pitkittyessä velat alkoivat kerääntyä perintätoimistoihin ja lopulta ulosottoon minun osaltani. ... En voinut järjestellä asioitani, koska lainaa hakiessa järjestelyyn selvisi, että on jättänyt maksamatta velkojani ja laskujani.”

Huono-osaisuuden ylisukupolvinen periytyminen on yleisesti tunnettua ja sen vaikutus taloudelliseen toimintakykyyn näkyy myös tässä tutkimuksessa. Kirjoittajat kuvaavat teksteissään, kuinka heille ei ole kotona opetettu minkäänlaisia taloudellisia taitoja ja miten vanhemmilta opittu negatiivinen malli on myöhemmin vaikuttanut heidän rahankäyttöönsä. Myös esimerkiksi se, että kotona ei ollut varaa

kustantaa pääsykoekirjoja yliopistoon tai ajokorttia kesätöissä käymisen mahdollistamiseen mainitaan teksteissä syinä heikkoon taloudelliseen toimintakykyyn.

"Lapsuudenkodissani en koskaan nähnyt vanhempien maksavan laskuja vaan avaamattomat kirjeet säilöttiin komeroon. Rahasta oli aina riitaa"

"Oma rahankäyttö juontaa äidin rahankäyttöön. Hän ei osaa käyttää rahaa, vaan kaikki menee mikä tulee."

Yllättävät menot vaikuttavat taloudelliseen toimintakykyyn erityisesti silloin, kun taloudellinen tilanne on muutenkin heikko eikä ennakoimattomiin menoihin ole mahdollista varautua. Vaikka talousosaaminen olisi korkealla tasolla eli yksilöllä olisi hyvä taloudellinen kompetenssi, todellisen maailman ennakoimattomat tapahtumat ja kuluerät voivat sotkea kaikki taloudenhallinnan varalle tehdyt suunnitelmat.

"Tällä hetkellä minulla on budjetti. Teen Excel-taulukkoita, laskelmia, suunnittelen... Mutta aina tulee joku, joka sotkee. Esim unohdat avaimen ja turoaudut kiinteistöpalveluun. Tai joudut käymään sairaalassa."

"Viimeinen tikki siihen [velkatilanteeseen] oli lemmikkini sairastuttua ja 400e laskun kanssa jota en voinut maksaa, joten annoin kaiken mennä."

5.4 Taloudellista toimintakykyä vahvistavat ulkoiset tekijät

Taulukon viimeisessä ruudussa on listattu kolme taloudellista toimintakykyä vahvistavaa ulkoista tekijää. Niitä ovat toimivat palvelut, tukiverkko sekä vakituinen työpaikka.

Mielestäni positiivinen tutkimuksen tulos on se, että vaikka palveluiden toimimattomuudella on negatiivisia vaikutuksia yksilön taloudelliseen toimintakykyyn, on vastaavasti palveluita kehittämällä aidosti mahdollista vaikuttaa siihen positiivisella tavalla. Kirjoittajat kuvaavat erityisesti velkaongelmien hoitoon suunnattujen palveluiden, kuten velkasaneerauksen, velkaneuvonnan ja velkajärjestelyn olleen ensiarvoisen tärkeitä ylivelkaantumisen hoidossa, mutta myös esimerkiksi peliriippuvaisten tukiryhmä mainittiin tärkeimpänä tekijänä taloudellisen tilanteen vakauttamisessa.

Siinä missä kuvaan yllä tukiverkon puutetta taloudellista toimintakykyä heikentäväksi tekijäksi, on hyvällä tukiverkolla puolestaan positiivisia seurauksia.

Teksteissä tuodaan ilmi perheenjäsenten ja ystävien suuri merkitys taloudellisen tilanteen helpottamisessa: vanhemmilta saatu tuki näyttäytyy ennen kaikkea taloudellisena tukena, kun taas ystävien tuki on usein enemmän emotionaalista tukemista tai vertaistukea.

Vakituinen työpaikka tarjoaa taloudellista turvaa säännöllisten kuukausitulojen muodossa. Kun kuukausittaiset tulot ovat säännölliset, on omaa taloutta helpompi hallita, mikä luonnollisesti parantaa taloudellista toimintakykyä. Kirjoituksissa mahdollisuus työntekoon näyttäytyy merkittävänä taloudellisen toimintakyvyn perustana: Työpaikan ansiosta rahaa jää riittävästi elämiseen ja otettua lainaa on mahdollista lyhentää, kun tulot ovat suuremmat. Työttömyys tai pätkätyöt puolestaan horjuttavat taloudellista toimintakykyä ja luovat epävarmuutta taloudenhallintaan.

6 POHDINTA

Yksi suurimmista tutkimukseni haasteista oli laadulliselle tutkimukselle tyypillinen tosimaailman kaoottisuus ja mainittujen ilmiöiden limittäisyys. Todellisuudessa yksikään ilmiö ei johdu täysin ulkoisesta tai sisäisestä tekijästä, vaan vaikutussuhteet ovat moninaiset. Esimerkiksi yksilön talousosaamisen olen luokitellut sisäiseksi tekijäksi, mutta sen syntymiseen vaikuttavat vahvasti monet yksilöstä riippumattomat ulkoiset tekijät, kuten vanhempien talousosaaminen, koulutus ja ympäröivä kulttuuri. Lisäksi lokerointia vaikeutti se, että yksi tekijä vaikuttaa moneen muuhun tekijään: tulojen romahtaminen voi olla suora seuraus esimerkiksi yhteiskunnan lamasta tai elämänmuutoksesta ja ylisukupolvisuus voi vaikuttaa heikon talousosaamisen periytymiseen. Tyypillinen teksteissä esiintyvä vaikutusketju menee pääpiirteittäin niin, että heikosta taloudellisesta tilanteesta johtuva pitkittynyt stressi ja häpeä johtaa uupumiseen, mikä puolestaan aiheuttaa sairasloman ja tulojen pitkäaikaisen romahtamisen. Tämän seurauksena moni päätyy lopulta tilanteeseen, jossa lainaa joudutaan ottamaan normaaliin elämiseen, mikä lisää stressiä ja syventää alkanutta velkakierrettä. Vaikka ilmiöiden lokerointi tuotti haasteita tutkimuksessani, en usko limittäisyyden vaikuttavan tutkimukseni ydintehtävään: tarkoituksena oli ennen kaikkea löytää taloudelliseen toimintakykyyn vaikuttavat ilmiöt ja nostaa ne esiin. Tämä tavoite toteutuu tutkimuksessani ilmiöiden päällekkäisyyksistä ja keskinäisistä vaikutussuhteista huolimatta.

Tutkimustuloksissa on huomionarvoista se, että moni taloudelliseen toimintakykyyn vaikuttava tekijä muodostaa keskenään akselin niin, että sama asia voi toimia joko toimintakykyä tukevana tai sitä heikentävänä tekijänä. Esimerkiksi tukiverkko, talousosaaminen, avun hakeminen ja toimivat palvelut näyttäytyvät teksteissä tärkeinä taloudellista toimintakykyä tukevina asioina. Toisaalta

tukiverkon ja talousosaamisen puutteella, avun hakematta jättämisellä ja palveluiden toimimattomuudella näyttää kirjoitusten perusteella olevan negatiivinen vaikutus yksilön taloudelliseen toimintakykyyn. Kuitenkaan kaikki tekijät eivät tällaista akselia muodostaneet: esimerkiksi yllättäviä tuloja, talouden nousukautta tai elämänmuutosten puuttumista ei mainita taloudellista toimintakykyä tukevinä tekijöinä.

Tutkimukseni keskeisin tulos on taloudelliseen toimintakykyyn vaikuttavien tekijöiden nelikenttä, josta käy ilmi, että ylivelkaantuneet mainitsevat teksteissään eniten taloudellista toimintakykyä heikentäviä ulkoisia tekijöitä. Tutkimustulos antaa aihetta pohtia yhteiskunnan ja rakenteiden merkitystä kansalaisten taloudellisen toimintakyvyn taustalla. Vaikka tuloksista voidaan päätellä, että selkeästi myös yksilön omalla toiminnalla on merkitystä taloudellisen toimintakyvyn kannalta, on ulkoisten syiden keskeinen rooli otettava vakavasti.

Tutkimukseni tuloksissa erityisen huomionarvoinen seikka on se, että yksilön sinnittely ja oma aktiivisuus taloudenhallinnassa näyttäytyvät yhtenä taloudellista toimintakykyä vahvistavana tekijänä, mutta sen sijaan lamaantumiselle ja uupumiselle ei tulosten perusteella ole varaa. Tämä on huolestuttavaa, kun huomioon otetaan se, että tällä hetkellä yhteiskuntamme rakenteet vaativat yksilöltä valtavaa toimintakykyä taloudellisissa asioissa. Esimerkiksi laskutaito, kyky toimia digitaalisessa ympäristössä ja oma-aloitteisuus erilaisten taloudellisten tukien selvittämisessä ovat sellaisia taitoja, joiden oletetaan automaattisesti jokaisen kansalaisen hallitsevan. Raha-asioiden hoitaminen on erittäin haastavaa ilman yhteiskunnan vaatimaa korkeaa toimintakykyä tai mahdollisuutta käyttää esimerkiksi verkkopankkia tai Kelan asiointipalvelua. Kun huomioidaan ulkoisten syiden merkittävä rooli taloudellisen toimintakyvyn vaikeuksien taustalla, on kyseenalaistettava, kuinka korkeaa toimintakykyä ja vastuunottoa omasta taloudestaan voimme yksilöltä vaatia. Lisäksi sosiaalityön asiakaskunnassa on haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä, joiden toimintakyky on muutenkin alentunut esimerkiksi mielenterveyden haasteiden, päihteidenkäytön tai raskaan elämäntilanteen vuoksi. Ylivelkaantuminen on jo itsessään tekijä, joka lamauttaa ihmisen toimintakykyä muutenkin kuin taloudellisesti. Tällöin taloudellisten asioiden hoitaminen ja varsinkin kompleksiseen ulosottojärjestelmään perehtyminen voi olla äärimmäisen haastavaa, vaikka teoriassa edellytykset sille olisivatkin olemassa. Toimintamahdollisuuksien viitekehyksen kautta tarkasteltuna tällaista tilannetta voidaan pitää osuvana esimerkkinä tilanteesta, jossa yksilöllä on kaventuneiden toimintamahdollisuuksien vuoksi vain näennäinen vapaus tavoitella hyvää elämänlaatua.

Peliriippuvuus näyttäytyi tutkimuksessani voimakkaasti taloudellista toimintakykyä heikentävänä tekijänä. Kuitenkaan yllätyksekseni aineistossa ei

mainittu muita addiktioita, kuten alkoholi-, huume- tai shoppailuriippuvuutta, jotka yhtä lailla ovat riskitekijöitä taloudelliselle toimintakyvylle. Syynä tähän voi olla aineiston pieni koko, joka on voinut sattumalta rajata mukaan vain peliriippuvuudesta kärsiviä henkilöitä. Toinen syy voi olla voimakkaan päihderiippuvuuden aiheuttama yleisen toimintakyvyn lasku, mikä on osaltaan voinut rajata tällaiset henkilöt tutkimuksen ulkopuolelle. Lisäksi shoppailuriippuvuus on verrattain harvinainen ja huonosti tunnistettu ilmiö, minkä vuoksi siitä kärsivä ei välttämättä itsekään tunnista kärsivänsä addiktiosta. On mahdollista, että kirjoituksissa tällainen riippuvuus voikin virheellisesti näyttäytyä esimerkiksi talousosaamisen puutteena ja oman talouden budjetoinnin heikkoutena. Selitys rahapeliiriippuvuuden asemalle aineistossa voi myös olla aikaisemmin mainitsemani peliriippuvuudelle ominainen illuusio siitä, että pelaamiseen lainattu raha on myöhemmin maksettavissa takaisin voitoista saaduilla tuloilla, mikä madaltaa kynnystä pelaamisen rahoittamiseen pikalainoilla.

Tutkimukseni esiin tuomat ilmiöt auttavat parhaimmillaan sosiaalityöntekijöitä löytämään keinoja tukea taloudellista toimintakykyä paremmin. Tutkimustulokseni osoittavat, että talousosaaminen, avun hakeminen sekä sinnittely ovat yksilön sisäisiä tekijöitä, joita tukemalla yksilön taloudellista toimintakykyä voidaan vahvistaa. Käytännössä sosiaalityöntekijät voivat hyödyntää näitä tietoja pyrkimällä entistä enemmän vahvistamaan asiakkaiden tietotaitoa taloudellisiin asioihin liittyen, helpottamalla avun hakemista esimerkiksi matalan kynnyksen palveluilla sekä rohkaisemalla ja lisäämällä asiakkaan voimavaroja, jotta hän jaksaisi vielä sinnitellä taloudenhallinnassa. Rakenteelliselle taloussosiaalityölle puolestaan haasteena ovat toimivien palveluiden kehittämisen edistäminen, asiakkaan tukiverkon laajentamiseen pyrkivät hankkeet sekä työllistymisen tukemisen ajaminen.

Toimintakykyä vahvistavien tekijöiden tukemisen lisäksi tutkimukseni osoittaa, että myös taloudellista toimintakykyä heikentävien tekijöiden ennaltaehkäisy on tärkeää taloussosiaalityön kentällä. Esimerkiksi pikalainojen ottamista ennaltaehkäisevät kampanjat, peliriippuvuuden torjunta ja taloudelliseen väkivaltaan puuttuminen voisivat välillisesti nostaa suomalaisten taloudellisen toimintakyvyn tasoa. Nämä muutokset vaativat sosiaalityöltä kuitenkin ennen kaikkea riittäviä resursseja sekä sosiaalityöntekijöitä, joilla on halua ja osaamista lähteä toteuttamaan laaja-alaisia hankkeita.

Vaikka taloussosiaalityön kentällä on runsaasti tehtävää, on alalla tapahtunut viime vuosina myös paljon kehitystä ja positiivisia muutoksia. Esimerkiksi talousneuvoloita on perustettu ympäri Suomea osana hallitusohjelman ylivelkaantumisen ehkäisyä. Asiakkaan rohkaisu, voimavarojen lisääminen ja toivon luominen ovat jo nyt tärkeä osa asiakastyötä kaikilla sosiaalityön kentillä ja

palveluiden toimivuuden edistäminen kuuluvat osaksi rakenteellisen sosiaalityön perustehtävää.

Tuoreimpana edistysaskeleena ylivelkaantumisen vähentämisessä on eduskunnassa hyväksytty lakiuudistus, joka nopeuttaa maksuhäiriömerkintöjen poistumista luottotietorekisteristä. Jatkossa maksuhäiriöt poistuvat kuukauden kuluessa siitä, kun velka on maksettu. Joulukuussa voimaan astuvan uudistuksen on tarkoitus helpottaa maksuhäiriöisten tilannetta esimerkiksi vuokra-asunnon, vakuutuksen tai puhelinliittymän saamisen suhteen. Lisäksi vireillä on uudistus positiivisesta luottorekisteristä, joka tarkoittaa velallisen kaikkien velkojen tuomista luotonantajien nähtäville. (Helsingin Sanomat 2022.) Positiivisen luottorekisterin on useissa eri selvityksissä tutkittu vähentävän ylivelkaantumista (Bergström 2022). Tutkimukseni perusteella voidaan sanoa, että taloussosiaalityön ja poliittisten päätösten kehitys on taloudellisen toimintakyvyn tukemisen näkökulmasta menossa oikeaan suuntaan ja se vastaa kasvavissa määrin ylivelkaantuneiden tarpeisiin.

Tässä tutkimuksessa olen selvittänyt, millaisia taloudellista toimintakykyä vahvistavia ja heikentäviä tekijöitä ylivelkaantuneiden kirjoituksista on paikannettavissa. Jatkotutkimusta ajatellen olisi tärkeää selvittää, millaisilla keinoilla voitaisiin kaikkein parhaiten ennaltaehkäistä taloudellista toimintakykyä heikentävien tekijöiden vaikutusta ja toisaalta miten sitä vahvistavia tekijöitä voitaisiin tehokkaimmin tukea.

LÄHTEET

- Abramovitz, Mimi & Sherraden, Margaret (2016) Case to Cause: Back to the Future. *Journal of Social Work Education*, 52(1), 589–598.
- Adams, Adrienne; Sullivan, Cris; Bybee, Deborah & Greeson, Megan (2008) Development of the Scale of Economic Abuse. *Violence Against Women*, 14(5), 563–588.
- Adler, Eva & Larsson, Gunnar (2008) Skuldsättning av Unga genom E-handel på Kredit. Rapport. Göteborg: Kronofogdemyndigheten.
- Appelbaum, Paul; Valliere, Frank & Spicer, Carol (2016) Informing Social Security's Process for Financial Capability Determination. The National Academies Press.
- Bergström, Erika (2022) Positiivinen luottotietorekisteri. Eduskunta. Julkaistu: 14.3.2022.
https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/positiivinen-luottotietorekisteri.aspx
- Blomgren, Jenni; Maunula, Nico & Hiilamo, Heikki (2014) Sairastuttaako velka? 15 vuoden seurantatutkimus pitkäaikaisesti ylivelkaantuneista. *Yhteiskuntapolitiikka*, 79(3), 245–263.
- Dalziel, Paul; Saunders, Caroline & Saunders, Joe (2018) Wellbeing Economics: The Capabilities Approach to Prosperity. Cham: Springer International Publishing.
- Ferretti, Federico (2016) Comparative Perspectives of Consumer Over - indebtedness: A View From the UK, Germany, Greece, and Italy. Eleven International Publishing.
- Gråsten, Marianne (2021) Aikuisten heikko talouslukutaito jää liian usein vähälle huomiolle. Lowell Suomi Oy.
- Hallipelto, Aatos (2021) Talousosaaminen 2020-luvulla. Helsinki: Tietosanoma.
- Helsingin Sanomat (2022) Ylivelkaantumisen hillintä etenee, mutta taisto ei ole helppo. Pääkirjoitus. Julkaistu: 3.4.2022.
<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000008720907.html>
- Hodges, Anthony (2016) Building the Financial Capability of Young Americans: Recommendations and Resources. Nova Science Publishers. New York.
- Isola, Anna-Maria; Turunen, Elina & Hiilamo, Heikki (2016) Miten köyhät selviytyvät Suomessa? *Yhteiskuntapolitiikka*, 81(2), 150–160.
- Karjalainen, Sirpa & Aalto, Anu (2021) Taloussosiaalityö täydentää sosiaalialan työkalupakkia. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Saatavilla lähteestä: <https://www.chydenius.fi/fi/sosiaalitieteet/ajankohtaista/taloussosiaalityo-taydentaa-sosiaalialan-tyokalupakkia>

- Kuorikoski, Tuija; Rumpunen, Maria; Lehtimäki, Niina & Karjalainen, Sirpa (2022) Asiakkaan tukeminen ja kohtaaminen talous- ja velka-asioissa: Taloussosiaalityön työkalupakki sosiaalityön arkeen. Webinaari.
- Laihiala, Tuomo (2018) Kokemuksia ja käsityksiä leipäjonoista – huono-osaisuus, häpeä ja ansaitsevuus. Juvenes Print, Suomen yliopistopaino Oy. Tampere.
- Laine, Kati; Ahonen, Arto & Nissinen, Kari (2020) PISA 2018: Talousosaaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:18.
- Majamaa, Karoliina & Rantala, Kati (2020) Katsaus viime vuosien ylivelkaantumiskehitykseen. Valtioneuvoston selvityksiä.
- Morrow-Howell, Nancy & Sherraden, Margaret (2015) Financial Capability and Asset Holding in Later Life: A Life Course Perspective. Oxford University Press.
- Nussbaum, Martha (2011) Creating Capabilities: The Human Development Approach. Harvard University Press.
- Pavalko, Ronald (2001) Problem Gambling and Its Treatment: An Introduction. Charles C Thomas. Springfield.
- Peura-Kapanen, Liisa; Aalto, Kristiina; Lehtinen, Anna-Riitta & Järvinen, Raija (2016) Ylivelkaantumisen ehkäisyn ja hoidon tehostaminen. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 26/2016.
- Peura-Kapanen, Liisa & Lehtinen, Anna-Riitta (2011) Nuorten taloudellinen osaaminen: määrittelyä, toimijoita, materiaaleja. Julkaisu 3/2011. Kuluttajatutkimuskeskus.
- Puusa, Anu; Juuti, Pauli & Aaltio, Iris (2020) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.
- Robeyns, Ingrid (2007) The Capability Approach: a theoretical survey. Journal of Human Development, 6(1), 93–117.
- Ruuskanen, Olli-Pekka; Godenhjelm, Mats; Vaahtoniemi, Saara & Kalmi, Panu (2021) Positiivisen luottotietorekisterin vaikutukset luotonantoon ja ylivelkaantumiseen. Valtioneuvoston selvitys 2021:2.
- Sherraden, Margaret & Huang, Jin (2019) Financial Social Work. Encyclopedia of Social Work. NASW Press and Oxford University Press.
- Sweet, Elizabeth; Nandi, Arijit; Adam, Emma & McDade, Thomas (2013) The High Price of Debt: Household financial debt and its impact on mental and physical health. Social Science & Medicine, 91(8), 94–100.
- Syrjänen, Anne (Itä-Suomen yliopisto): Velkaantuminen ja häpeä -kirjoitusaineisto 2019–2020 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0 (2020-08-19). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3408>
- Takuusäätiö. n.d. <https://www.takuusaatio.fi/selviydy-veloistasi/> Viitattu: 6.1.2022.
- Talous- ja velkaneuvonta (2021) Saatavilla lähteestä: <https://oikeus.fi/talousjavelkaneuvonta/fi/index.html>

Ulosottolaitos (2021) Saatavilla lähteestä:

<https://www.ulosottolaitos.fi/fi/index/tietoaulosotosta.html#>

Varjola, Susanne (2021) Lastensuojelutaustaisten nuorten taloudellinen toimintakyky. Väitöskirjapohja. Jyväskylän yliopisto.

Varmavuori, Marjaana (2022) Jenna Mäkelällä on ulosotossa 250 000 euron velat, joita hän ei pysty koskaan maksamaan - Ylivelkaantuneisuus aiheuttaa pahoja kannustinloukkuja. Helsingin Sanomat. Julkaistu: 27.3.2022.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008612049.html>

Viitasalo, Katri (2018) Äitien pyrkimykset ja toimintamahdollisuuksien valikko: Käsitteellinen tutkimus äitien taloudellisista toimintamahdollisuuksista. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

Viitasalo, Katri (2019) Taloussosiaalityö ja taloudellinen toimintakyky: Talous toimimaan -taloussosiaalityön menetelmiä asiakkaan tueksi. Luento 6.5.2019. Jyväskylän yliopisto.

Viitasalo, Katri (2020) Taloussosiaalityö taloudellisen toimintakyvyn vahvistajana ja rakenteellisen sosiaalityön välineenä. Luento 31.1.2020. Tampere.

Vuori, Jaana (toim.) n.d. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/> Viitattu: 21.11.2021.

Xiao, Jing Jian & O'Neill, Barbara (2016) Consumer Financial Education and Financial Capability. *International Journal of Consumer Studies*, 40(6), 712–721.

Zechner, Minna; Karjalainen, Sirpa & Viitasalo, Katri (toim.) (2019) Avauksia taloussosiaalityöstä. Kokkola: Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

LIITTEET

LIITE 1. Vastauslomake OSA 1

Velkaantuminen ja häpeä – millaisia häpeäkokemuksia sinulla on ollut velkaantumiseen liittyen?

Opiskelen sosiaalityötä Itä-Suomen yliopistossa ja teen pro gradu -tutkielmaa aiheesta Velkaantuminen ja häpeä. Olen kiinnostunut juuri sinun kokemuksestasi, mikäli sinulla on tai on ollut velkaantumiseen liittyviä häpeän tunteita - pyytäisinkin sinua kirjoittamaan niistä.

Kirjoituksesi voi olla täysin vapaamuotoinen, mutta halutessasi voit hyödyntää seuraavia apukysymyksiä:

- Miten velkaannuit?
- Miten häpeä liittyi/liittyi velkaantumisen syihin ja alkuvaiheisiin?
- Miten häpeä vaikutti/ vaikuttaa elämääsi?
- Missä tilanteissa koit/koet häpeän tunteita?
- Miten ympäristö ja muut ihmiset liittyivät/liittyvät häpeän kokemiseen?
- Miten häpeä vaikutti/vaikuttaa avun hakemiseen tilanteessasi?
- Jos sait apua, miten häpeä kokemuksesi muuttui vai muuttuiko se?
- Millaisessa tilanteessa olet nyt?

Kirjoituksen lähettämisen yhteydessä sinulta kysytään muutamia taustatietokysymyksiä. **Kirjoituksestasi voidaan julkaista otteita tutkimuksissa ja niiden yhteydessä voidaan julkaista antamiasi taustatietoja. Jos kirjoitat muista yksityisistä henkilöistä, älä käytä oikeita nimiä.**

Kirjoituksesi arkistoidaan pysyvästi Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon myöhempää tutkimus-, opetus- ja opiskelukäyttöä varten, jos annat siihen luvan. Henkilötietoja käsitellään **tietosuojalain** mukaisesti akateemisen ja kirjallisen ilmaisun tarkoitukseen. Tietoaarkisto voi tarvittaessa muokata arkistoitavia kirjoituksia tietosuojavaatimusten ja muiden laillisten vaatimusten täyttämiseksi. Ennen vastaamistasi tutustu Pennan **käyttöohjeisiin**.

Vastaathan viimeistään 15.1.2020 mennessä.

Kiitos vastauksesta jo etukäteen! Aihe on yhteiskunnallisesti merkittävä, joten vastauksesi on tärkeä!

Ystävällisesti,
Anne Syrjänen

LIITE 2. Vastauslomake OSA 2.

Sukupuoli
☐ Nainen
☐ Mies
☐ Muu
Mihin ikäryhmään kuulut?
Valitse ▼
Ikäsi velkaantumisen alussa: (0-3 merkkiä)
<input type="text"/>
Mikä on koulutuksesi? (valitse korkein loppuun suoritettu koulutuksesi)
Valitse ▼
Arkistointilupa *
☐ Kirjoitukseni ja siihen liittyvät taustatiedot SAA arkistoida Tietoarkistoon ja luovuttaa tutkimus, opetus ja opiskelukäyttöä varten.
☐ Kirjoitustani ja siihen liittyviä taustatietoja EI SAA arkistoida Tietoarkistoon.
Kirjoita tekstisi tähän. Voit suurentaa tekstikentän kokoa vetämällä kursorilla alaspäin kentän oikeasta alakulmasta. (0-100000 merkkiä)
<input type="text"/>
Halutessasi voit palata muokkaamaan lomaketta lähettämisen jälkeen keruun ollessa käynnissä.
<input type="button" value="Lähetä"/>